

Indeksi i cenueshmërisë ndaj dezinformimit në Kosovë

Indeksi i
cenueshmërisë
ndaj
dezinformimit
në Kosovë

**INDEKSI I CENUESHMËRISË
NDAJ DEZINFORMIMIT NË
KOSOVË**

AUTORE:

Dr.Albana Rexha

Analiste e lartë e politikave, Democracy Plus

KONSULENT METODOLOGJIK:

Morgan Wack, PhD Candidate

Universiteti i Uashingtonit

 Visit our website
www.dplus.org

Zbuloni më shumë për publikimin tonë të fundit,
lajmet, infografikat online.

 Na gjeni në Facebook
[@democracyplus](https://www.facebook.com/democracyplus)

 Na gjeni në LinkedIn
[@democracy-plus](https://www.linkedin.com/company/democracy-plus)

 Na gjeni në Twitter
[@democracy_plus](https://twitter.com/democracy_plus)

 Na gjeni në Youtube
[@Democracy.Plus](https://www.youtube.com/Democracy.Plus)

Zyrat tona:

Rruga Bajram Kelmendi, Nr.92, Kati V
Prishtinë, 10000
Kosovë

+383 (0) 38 749 288
info@dplus.org

Ky raport është publikuar nga Demokraci Plus (D+) në kuadër të projektit “Indeksi i cënueshmerisë nga dezinformatat”, që mbështetet nga Instituti Kombëtar Demokratik - NDI dhe Agjencioni i Shteteve të Bashkuara për Zhvillim Ndërkombëtar - USAID. Përmbajtja e këtij raporti i përket Demokraci Plus dhe jodomosdoshmërisht pasqyron qëndrimin e NDI dhe USAID.

Përmbledhje

06

Gjetjet lidhur me
domenin e mjedisit
mediatik:

08

Gjetjet lidhur me
domenin e peizazhit
politik:

09

Gjetjet lidhur
me domenin e
perceptimit publik:

10

Implikimet për
ndryshimet e
politikave

11

Sfidat e integritetit
të informacionit në
Kosovë

18

ANEKSI I
Konceptet kryesore

22

ANEKSI II
Metodologjia – Burimet
gjithëpërfshirëse të
informacionit

23

ANEKSI III
Libri i kodeve

30

ANEKSI V
Lista e intervistave
me ekspertët

42

“Zgjidhja e problemit të dezinformimit nuk do të kurojë të gjitha lëngatat e demokracive tona apo të mbyllë çarjet në strukturën e botës sonë, por mund të ndihmojë në zbehjen e ndasive dhe të na lejojë të rindërtojmë besimin dhe solidaritetin e nevojshëm për ta bërë demokracinë tonë më të fortë.”

— Ish-presidenti i SHBA-së, Barack Obama
21 prill 2022

Përmbledhje

Dezinformimi është një kërcënim madhor për demokracinë dhe sigurinë kombëtare të Kosovës. Ndikimi malinj i huaj, mungesa e edukimit mediatik dhe polarizimi i ngjarjeve politike dhe zgjedhjeve dobësojnë qasjen e qytetarëve në informacion, duke minuar aftësinë e tyre për të marrë vendime të informuara. Përhapja e shpejtë e dezinformimit/keqinformimit mund të shkaktojë dhunë dhe rritje të tensioneve me Serbinë.

Për të kuptuar më mirë kërcënimet ndaj integritetit të informacionit në Kosovë, Demokraci Plus krijoi këtë Indeks të Cenueshmërisë ndaj Dezinformimit në Kosovë (në tekstin e mëtejshëm, Indeksi) për periudhën dhjetor 2021–nëntor 2022. Ai vlerëson cenueshmërinë e Kosovës ndaj çrregullimeve të informacionit në një shkallë të matshme. Indeksi ofron vlerësim të përgjithshëm të situatës aktuale dhe mundëson krijimin e hartës së

faktorëve të tjerë kyç të përfshirë, ndërkohë që ofron vlerësim bazë gjithëpërfshirës të nivelit të cenueshmërisë.

Qëllimi i Indeksit është të kuptohet në thellësi dinamika në vijimësi e hapësirës informative mediatike të Kosovës dhe qëndrimet e kosovarëve ndaj çrregullimeve të informacionit dhe ndikimit malinj të huaj. Për më tepër, ky Indeks synon të ofrojë pasqyrë gjithëpërfshirëse të masave që duhet të implementohen nga institucionet vendimmarrëse për të zbutur kërcënimet ndaj mjedisit informativ të Kosovës.

Indeksi vlerëson tri domene kryesore: 1. mjedisin mediatik, 2. peizazhin politik, dhe 3. perceptimet publike. Domenet kyçe janë vlerësuar nga perspektiva e ndikimit malinj të huaj në Kosovë. Këto domene u përzgjedhën për të shqyrtuar

situatën aktuale dhe për të hartuar faktorë të tjerë të rëndësishëm. Në vitet e ardhshme, Indeksi do të zgjerohet për të përfshirë domene të tjera që janë ose mund të jenë të cenueshme ndaj dezinformimit.

Përfaqësimi sasior i cenueshmërive në secilin domen ofron perspektivë gjithëpërfshirëse mbi nivelin e cenueshmërisë për secilin domen dhe mundëson krahasimin e tyre. Janë përdorur shtatë burime gjithëpërfshirëse të informacionit (shih Aneksi II). Të gjitha burimet janë përshtatur për të pasqyruar shkallën 0-100, sa më afër 100 aq më e madhe cenueshmëria. Duke përdorur R software, secila variabël është rishkallëzuar në mënyrë që rezultatet të llogariten nga totali prej 100. Domenet ndahen në tri kategori: më pak i cenueshëm (0-33.3), i cenueshëm (33.4–66.6) dhe më i cenueshëm (66.7-100).

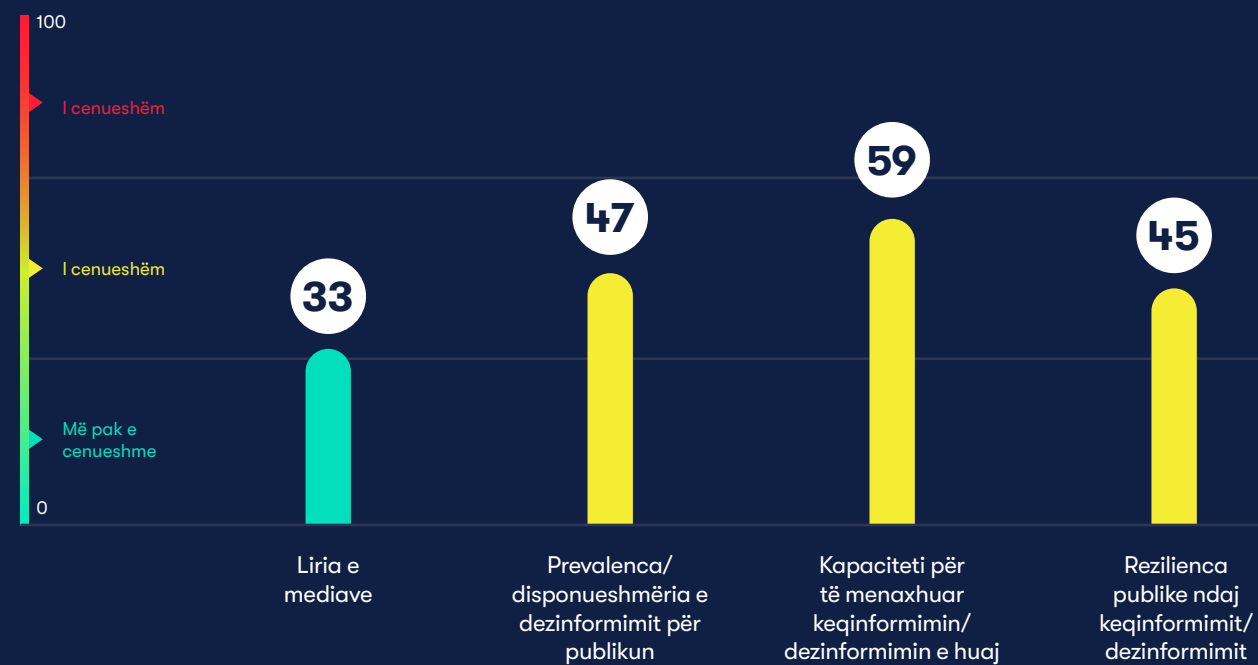

Indeksi gjeti se mjedisi mediatik dhe peizazhi politik i Kosovës janë më të cenueshëm ndaj dezinformimit dhe ndikimeve malinje të huaja se sa domeni i perceptimit publik:

1 Gjetjet lidhur me domenin e mjedisit mediatic:

Indeksi zbulon se mjedisi mediatic është i cenueshëm ndaj dezinformimit dhe ndikimeve malinje të huaja, duke shënuar 46 pikë nga 100 të mundshme, më i cenueshmi ndër tri domenet e Indeksit.

Sfidat përfshijnë kapacitetin e institucioneve për të menaxhuar dezinformimin duke përfshirë mediat dhe rolin e Facebook-ut, si dhe reziliencën e publikut ndaj keqinformimit dhe dezinformimit. Kapaciteti i institucioneve, në veçanti i mediave, për të menaxhuar kërcënimin nga dezinformimi është i cenueshëm. Në mënyrë të

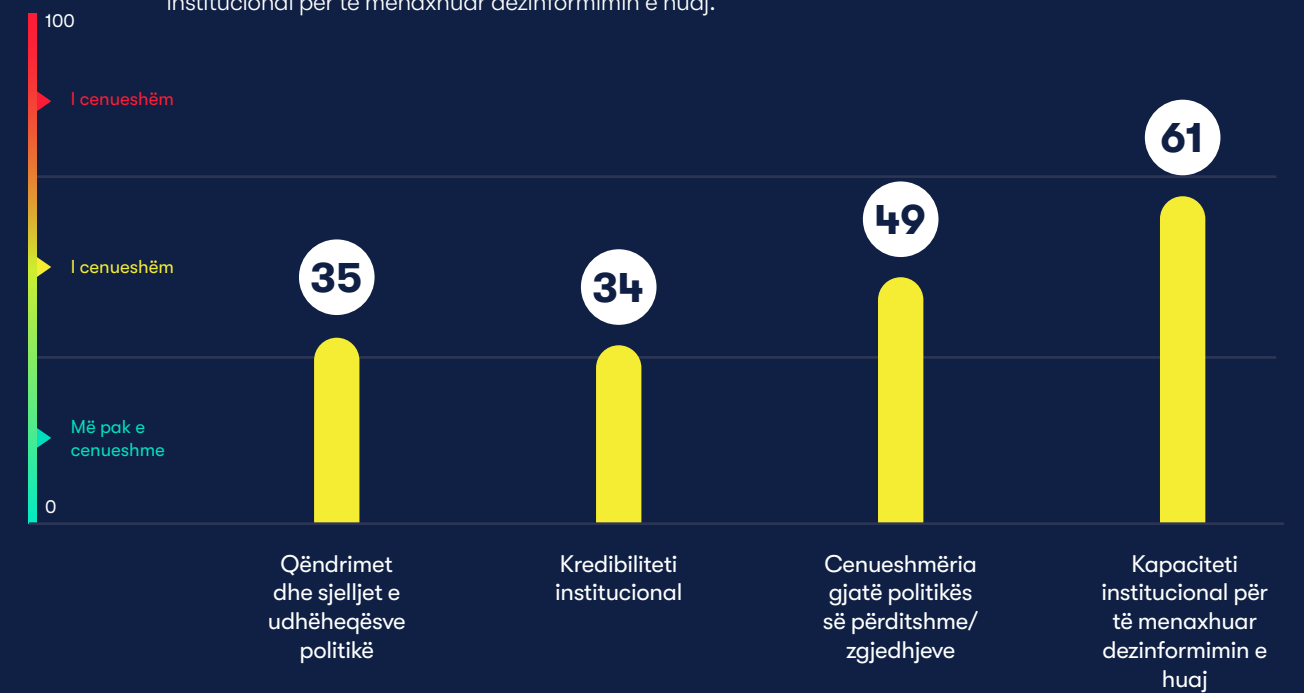
ngjashme, efektiviteti i Facebook-ut për të kontrolluar dezinformimin konsiderohet i dobët/inekzistent, kryesisht për shkak të mungesës së një partneri për verifikimin e fakteve në Kosovë, deri së voni. Dezinformimi konsiderohet kërcënim më serioz në hapësirën digjitale në krahasim me mediat tradicionale, duke përfshirë kanalet televizive

Gjithsej pikë

46
/100

2 Gjetjet lidhur me domenin e peizazhit politik:

Indeksi zbulon se peizazhi politik është i cenueshëm ndaj dezinformimit dhe ndikimeve malinje të huaja, duke shënuar 45 pikë nga 100 të mundshme. Ky domen kap qëndrimet dhe sjelljet e udhëheqësve institucionalë (presidentes, kryetarit të kuvendit dhe kryeministrit), kapacitetin institucional, cenueshmërinë gjatë politikës së përditshme dhe zgjedhjeve, si dhe kapacitetin institucional për të menaxhuar dezinformimin e huaj.

Ndonëse të cenueshme, qëndrimet dhe sjellja e liderëve politikë janë pak më pak të cenueshme sesa kapaciteti institucional për të menaxhuar dezinformimin e huaj dhe cenueshmëria gjatë zgjedhjeve dhe politikës së përditshme. Narrativat e dezinformimit gjatë zgjedhjeve dhe politikës së përditshme konsiderohen praktikë

e zakonshme dhe shfrytëzojnë ndasitë shoqërore duke përdorur përmbajtjen digjitale si lëndë të parë. Ndër çështjet më të polarizuara shoqërore në Kosovë përfshihen dialogu me Serbinë, demarkacioni i kufirit me Malin e Zi dhe Gjykata e Dhomave të Specializuara. Kapaciteti institucional për të menaxhuar

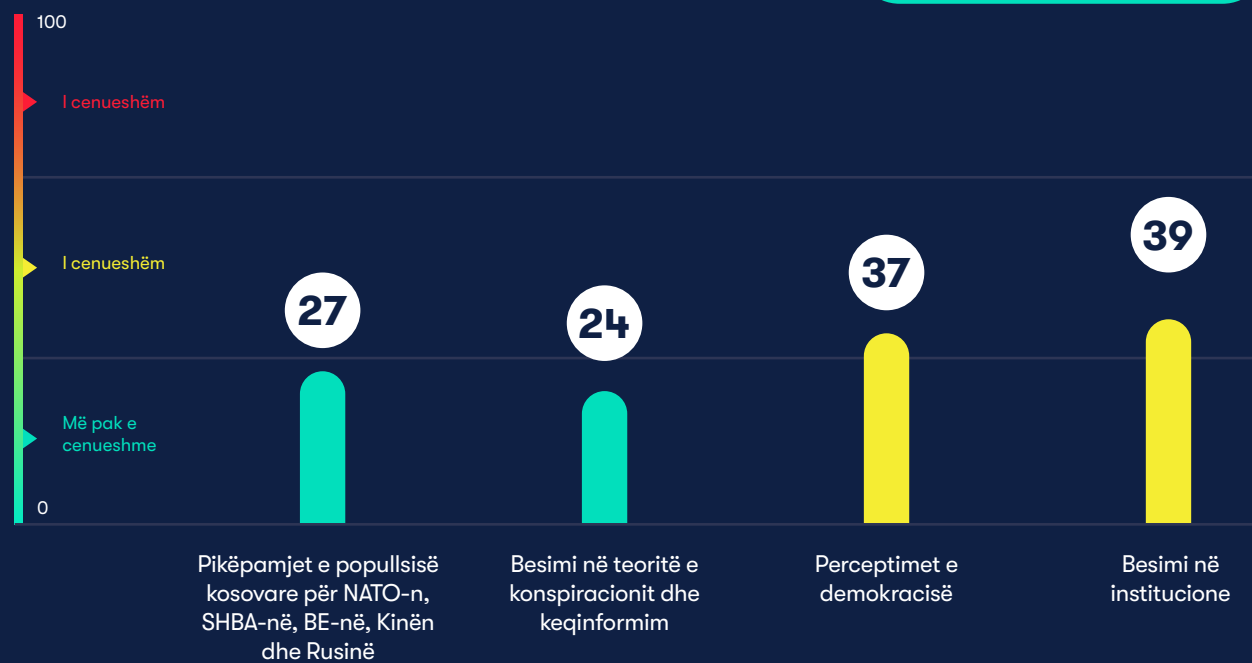
dezinformimin e huaj është indikator më i cenueshëm në këtë domen, gjë që nënkupton kornizë ligjore dhe institucionale të dobët ose inekzistente. Kosova nuk ka asnjë politikë që të mbronte institucionet nga kërcënimet kibernetike, përkundër kërcënimeve të vazhdueshme kibernetike nga jashtë për vite me radhë.

Gjithsej pikë

45
/100

3 Gjetjet lidhur me domenin e perceptimit publik:

Indeksi zbulon se domeni i perceptimit publik është i cenuseshëm ndaj dezinformimit dhe ndikimeve malinj të huaja, duke shënuar 32 pikë nga 100 të mundshme.

Indikatorët zbulojnë dallime të mëdha në pikëpamjet ndërmjet etnive në popullsinë e Kosovës, ku qytetarët shqiptarë të Kosovës i shohin si më të favorshme NATO-n, SHBA-në, BE-në, ndërsa qytetarët serbë të Kosovës i shohin më pak të favorshme fuqitë perëndimore, ndërsa ndajnë opinion pozitiv për Rusinë dhe Kinën. Tri të katërtat e qytetarëve besojnë se ka

“lajme të rreme” (në gjuhën angleze, “fake news”) në media. Përkundër këtij niveli të ndërgjegjësimit, 41% e qytetarëve nuk bëjnë verifikimin e fakteve për informacionin që marrin, përkatësisht 28% i drejtohen familjes dhe miqve, ndërsa 13% kontrollojnë në rrjete sociale.³ Perceptimet e demokracisë në mesin e qytetarëve të Kosovës janë të cenuseshme, ku

Gjithsej pikë

32 /100

3 Sondazhi i opinionit publik nga NDI në Kosovë, prill 2022.

Implikimet për ndryshimet e politikave

Rritja e përdorimit të platformave digjitale duke përfshirë portalet online, në njërin anë, ka ndryshuar mënyrën e qasjes dhe komunikimit të informacionit nga aktorët shoqërorë të Kosovës, duke kontribuar në demokratizimin e këtij procesi. Në anën tjetër, të njëjtat mjete krijojnë mjedis të favorshëm për aktorët keqdashës të brendshëm dhe të huaj për të minuar vlerat demokratike përmes përhapjes së dezinformimit. Nëse dezinformimi nuk kontrollohet nga ata që janë të ekspozuar ndaj tij, çdo formë e tij mund të shkaktojë konfuzion publik, të intensifikojë polarizimin

politik, si dhe të dobësojë besimin në vlerat dhe sistemin demokratik.

Për më tepër, duke qenë pjesë e përditshme e hapësirës digjitale, në bazë ditore, qytetarët bombardohen me dezinformim për tema me rëndësi globale, duke përfshirë ndryshimet klimatike, barazinë gjinore, mjedisin, vlerat demokratike, etj. Kështu, dezinformimi vetëm sa po e përkeqëson mënyrën se si shoqëria i trajton këto sfida globale, duke i ekspozuar qytetarët ndaj informacioneve kontradiktore dhe lajthitëse.

Informacioni i saktë dhe i shëndoshë është parakusht për adresimin e këtyre sfidave globale; prandaj, adresimi i dezinformimit është domosdoshmëri urgjente për Kosovën.

Nuk ka një zgjidhje të vetme për dezinformimin, por, kundërpërgjigjet efektive ndaj tij do të duhej të kenë qasje shumëdimensionale përmes politikave, duke përfshirë ligjet dhe strategjitë, dhe veprimet e shoqërisë civile, ndër të tjera. Çfarë janë implikimet potenciale të kësaj analize?

→ **Së pari,** anëtarësimi i Kosovës në NATO dhe BE do t'i mundësonte Kosovës të forcojë reziliencën institucionale ndaj ndikimit malinj të huaj, i cili vjen nga Rusia, Kina, Serbia dhe gjatë.

→ **Së dyti,** futja e lëndës së edukimit mediatik në shkolla dhe universitete do t'u ofronte nxënësve dhe studentëve aftësi për të identifikuar çrregullimet e informacionit, si dhe do të kontribuojë në reziliencën më të madhe individuale ndaj dezinformimit dhe ndikimit malinj të huaj. Po ashtu, rritja e ndërgjegjësimit për çrregullimet e informacionit dhe mjetet për ta luftuar atë në radhët e grupeve që nuk janë të regjistruar në sistemin arsimor, janë thelbësore për një qasje institucionale gjithëpërfshirëse. Rezilienca individuale ka potencialin të formësojë pozitivisht hapësirën e informacionit dhe mediave.

→ **Së treti,** një kornizë ligjore e konsoliduar për sigurinë kibernetike do të hapte rrugën për krijimin e mekanizmave të qëndrueshëm institucionalë për të monitoruar dhe luftuar ndikimin malinj nga aktorët e huaj.

→ **Së katërti**, forcimi i kapaciteteve të organit vetërregullues të mediave online, Këshillit të Mediave të Shkruara në Kosovë, do të ndihmonte trajtimin më me kohë të të gjitha ankesave të pranuar dhe kryerjen e monitorimit proaktiv të mediave online. Ky i fundit shërben si mekanizëm mbrojtës në drejtim të parandalimit të përhapjes së dezinformimit.

→ **Së pesti**, bashkëpunimi dhe partneriteti ndërmjet sektorit privat, shoqërisë civile dhe institucioneve qeveritare dhe platformave digjitale do të përmirësonin reziliencën e hapësirës digjitale nga dezinformimi dhe ndikimi malinj i huaj. Në veçanti, këto partneritete do të shërbenin si mekanizma të rëndësishëm për identifikimin e çrregullimeve të informacionit; së këndejmi, do të ndihmonin parandalimin e përhapjes së dezinformimit nëpërmjet monitorimit dhe verifikimit të fakteve.

→ **Gjashtë**, integriteti i informacionit në Kosovë do të përfitonte nga zgjerimi i fushëveprimit të organizatave të shoqërisë civile për të përmirësuar mendimin kritik të qytetarëve, veçanërisht në mesin e të rinjve. Bashkëpunimi i tyre me mediat për të përmirësuar kapacitetet e gazetarëve për verifikimin e fakteve është gjithashtu i rëndësishëm.

Ky Indeks i Cenueshmërisë ndaj Dezinformimit u hartua nga Dr. Albana Rexha, analiste e lartë e politikave pranë Demokraci Plus me bazë në Kosovë; dhe Morgan Wack, kandidat për doktoraturë në Universitetin e Uashingtonit, i cili ndihmoi në zhvillimin e metodologjisë. Ky projekt u realizua nga Demokraci Plus (D+) dhe u mbështet nga Instituti Demokratik Kombëtar (NDI) dhe Agjencia e Shteteve të Bashkuara për Zhvillim Ndërkombëtar (USAID).

1 Domeni i mjedisit mediatik

Gjithsej pikë

46 / 100

Indeksi zbulon se mjedisi mediatik është i cenueshëm ndaj dezinformimit dhe ndikimeve malinje të huaja, duke shënuar 46 pikë nga 100 të mundshme. Ky domen, duke qenë më i cenueshmi në mesin e tri domeneve të Indeksit, kap prevalencën dhe disponueshmërinë e dezinformimit në mediat kosovare, kapacitetin e institucioneve për të menaxhuar dezinformimin duke përfshirë mediat dhe rolin e Facebook-ut, si dhe reziliencën e publikut ndaj keqinformimit dhe dezinformimit. Në veçanti, në këtë domen përfshihen: (1) liria e mediave, (2) prevalenca/disponueshmëria e dezinformimit për publikun, (3) kapaciteti për të menaxhuar dezinformimin dhe (4) rezilienca e publikut ndaj keq/dezinformimit.

Së pari, kapaciteti për të menaxhuar keq/dezinformimin është i cenueshëm, duke shënuar 59 pikë nga 100 të mundshme.

Sipas mendimit të ekspertëve, kapaciteti i institucioneve, në veçanti i mediave, për të menaxhuar kërcënimin nga dezinformimi perceptohet i ulët. Në mënyrë të ngjashme, efektiviteti i Facebook-ut për të kontrolluar dezinformimin konsiderohet i dobët/inekzistent, kryesisht për shkak të mungesës së një partneri për verifikimin e fakteve në Kosovë, deri së voni. Aktualisht, ka 1.1 milion përdorues të mediave sociale, ku Facebook është platforma më e madhe që përdoret në vend.⁴ Duke filluar nga qershori 2022, Meta filloi programin e saj lokal të verifikimit të fakteve nga palët e treta në Kosovë – Krypometri.⁵ Sipas këtij njoftimi, ky program do të përmirësojë cilësinë e postimeve në News Feed, ku Facebook do të heqë llogaritë dhe përmbajtjet që shkelin standardet e tij të komunikimit apo politikën e marketingut. Për më tepër, ndërkohë që shkalla e lartë e depërtimit të internetit në Kosovë është e dobishme për qytetarët, interneti mund të shërbejë edhe si mjet për përhapjen e dezinformimit. Ekzistojnë vetëm disa portale të pavarura të verifikimit të fakteve në vend, në pronësi të organizatave vendase të shoqërisë civile, ku përgënjeshtrohen informacionet.⁶

Së dyti, prevalenca dhe disponueshmëria e dezinformimit për publikun përmes platformave digjitale është çështje serioze në mbarë Kosovën. Indeksi e zbulon këtë indikator si të cenueshëm, duke shënuar 47 pikë nga 100 të mundshme. Sipas mendimit të ekspertëve, dezinformimi konsiderohet kërcënim më serioz në hapësirën digjitale në krahasim me mediat tradicionale, duke përfshirë kanalet televizive publike dhe private. Në mbështetje të opinionit të këtyre ekspertëve janë edhe të dhënat e sondazhit nga NDI që nxjerr në pah se televizionet tradicionale janë burimi më i besueshëm i informacionit.⁷ Në përgjithësi, përhapja e shpejtë e platformave online dhe mungesa e kapaciteteve institucionale e ka bërë më të vështirë garantimin e sigurisë së përdoruesve online. Mediat online vetërregullohen përmes Këshillit të Mediave të Shkruara të Kosovës.⁸ Megjithatë, kapacitetet e Këshillit të Mediave të Shkruara të Kosovës për të kryer monitorimin ex-ante të përmbajtjes online dhe për të shqyrtuar të gjitha ankesat e pranuar janë të mangëta. Për më tepër, Këshilli nuk ka kompetenca detyruese lidhur me vendimet e tij; së këndejmi, funksionaliteti i tij është i kufizuar.

⁴ Raport nga NDI. (2022). "Information Integrity in Kosovo: Assessment of the Political Economy of Disinformation". Në dispozicion këtu <https://www.ndi.org/publications/information-integrity-kosovo-assessment-political-economy-disinformation>

⁵ Kallxo.com. (2022) "Krypometri do të verifikojë faktet e publikimeve në Facebook dhe Instagram". Artikull në media online. Në dispozicion këtu <https://kallxo.com/gjate/krypometri-do-te-verifikoj-faktet-e-publikimeve-ne-facebook-dhe-instagram/>

⁶ Në këto portale përfshihen hybrid.info dhe kryptometri. Ky i fundit i lejon qytetarët t'i informojnë ata për çdo histori që duan të verifikohet duke vënë etiketën (në gjuhën angleze, tag) kryptometri në Facebook dhe Twitter.

⁷ Anketa e Opinioneve Publik në Kosovë nga NDI, Prill 2021

⁸ Për më shumë informacion, shih uebsajtin e Këshillit të Mediave të Shkruara të Kosovës <https://presscouncil-ks.org/>

Mjedisi mediatik përkeqësohet gjatë ngjarjeve polarizuese, veçanërisht gjatë zgjedhjeve, pasi individë që ndjekin agjenda specifike blejnë domenet në platformat digjitale për të shpërndarë keq/dezinformimin.⁹ Nisur nga ky kontekst, përhapja e dezinformimit bëhet më e lehtë. Së treti, sistemi arsimor nuk i përgatit qytetarët kosovarë për të identifikuar çrregullimet

e informacionit; së këndejmi, ai kontribuon në reziliencën e dobët të publikut ndaj keqinformimit/dezinformimit.¹⁰ Indeksi e zbulon këtë indikator si të cenueshëm, duke shënuar 45 pikë nga 100 të mundshme. As nxënësve të të gjitha moshave, as studentëve (përveç studentëve të gazetarisë), nuk u ofrohet asnjë lëndë mësimore e edukimit mediatik.¹¹ Është e

rëndësishme të theksohet se Programi i OECD-së për Vlerësimin Ndërkombëtar të Nxënësve (PISA), i cili vlerëson aftësinë e 15-vjeçarëve për të lexuar, njohuritë dhe aftësitë e matematikës dhe shkencës për t'i dalë mbanë sfidave të jetës reale ndër të tjera, renditi nxënësit 15-vjeçarë në Kosovë në nivelin më të ulët në rajon.¹²

9 Intervistë me Getoarbë Mulliqin. Drejtore e Asociacionit të Gazetarëve të Kosovës. 29 qershor 2022.

10 Të gjithë ekspertët e intervistuar.

11 Intervistë me Dren Gërgurin, profesor asistent në Universitetin e Prishtinës. 23 maj 2022.

12 OECD, Rezultatet e PISA-s për 2018. Në dispozicion këtu <https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2018-results.html>

2 Domeni i peizazhit politik

Gjithsej pikë

44.75 / 100

Indeksi zbulon se peizazhi politik është i cenueshëm ndaj dezinformimit dhe ndikimeve malinje të huaja, duke shënuar 44.75 pikë nga 100 të mundshme. Ky domen kap qëndrimet dhe sjelljet e udhëheqësve institucionalë (presidentes, kryetarit të kuvendit dhe kryeministrit), kapacitetin institucional, cenueshmërinë gjatë politikës së përditshme dhe zgjedhjeve, si dhe kapacitetin institucional për të menaxhuar dezinformimin e huaj. Në këtë domen përfshihen katër indikatorë: (1) qëndrimet dhe sjelljet e udhëheqësve politikë, (2) kapaciteti institucional, (3) cenueshmëria gjatë politikës së përditshme/zgjedhjeve dhe (4) kapaciteti institucional për të menaxhuar dezinformimin e huaj.

Së pari, kërcënimi nga ndikimi malinj i huaj konsiderohet sfidë madhore me të cilën përballen institucionet e Kosovës dhe demokracia në përgjithësi.¹³

Kapaciteti institucional për të menaxhuar dezinformimin e huaj është indikatori më i cenueshëm në domenin e peizazhit politik, duke shënuar 61 nga 100 pikë të mundshme; së këndejmi, ai tregon se korniza ligjore/institucionale është e dobët ose mungon. Në mënyrë të ngjashme, nëse do të shtoheshin përpjekjet malinje të huaja për të destabilizuar Kosovën, kapaciteti institucional për t'iu kundërpërgjigjur perceptohet si i ulët.¹⁴

Së dyti, indikatori i cenueshmërisë gjatë politikës së përditshme/zgjedhjeve shënon 49 pikë nga 100 të mundshme. Narrativat e dezinformimit gjatë zgjedhjeve dhe politikës së përditshme janë praktikë e zakonshme.¹⁵ Shumica e narrativave të dezinformimit në Kosovë shfrytëzojnë ndasitë shoqërore duke përdorur përmbajtjen digjitale si lëndë të parë. Ndër çështjet më të polarizuara shoqërore në Kosovë përfshihen dialogu me Serbinë dhe demarkacioni i kufirit me Malin e Zi.¹⁶ Të dhënat e monitorimit nga organizatat e shoqërisë civile tregojnë se rreth këtyre çështjeve janë përhapur sasi të mëdha të dezinformimit në hapësirën digjitale.¹⁷ Për më tepër, shumë dezinformata janë është përhapur

edhe për themelimin e Gjykatës së Dhomave të Specializuara, çështje për të cilën shoqëria ka pikëpamje tejet të polarizuara, duke ofruar sërish lëndë të parë të bollshme për dezinformim për këtë çështje "polemizuese" (në gjuhën angleze "hot-button issue") kur tashmë ka opinione shumë të ndara brenda shoqërisë.

Së treti, indikatori i qëndrimeve dhe i sjelljes së udhëheqësve politikë është i cenueshëm, me 35 pikë nga 100 të mundshme; por, është e rëndësishme të theksohet se është më pak i cenueshëm kur krahasohet me kapacitetin institucional për të menaxhuar dezinformimin e huaj dhe cenueshmërinë gjatë zgjedhjeve dhe politikës së përditshme. Ky indikator vlerëson qëndrimet e udhëheqësve politikë ndaj SHBA-së, NATO-s, BE-së, Kinës, Rusisë dhe Serbisë, dhe masën në të cilën veprimet dhe deklaratat e tyre i kanë përmbushur normat demokratike. Analiza nxjerr në pah marrëdhëniet më të brishta të udhëheqësve politik kosovar me Serbinë, pasuar nga Rusia dhe Kina dhe më pak të brishta me SHBA-në, pasuar nga ato me BE-në dhe NATO-n.

13 Të gjithë ekspertët e intervistuar për këtë Indeks (shih listën e ekspertëve të intervistuar) ishin të pajtimit se dezinformimi i huaj është kërcënim madhor për demokracinë e Kosovës.

14 Po aty.

15 Të katërmbëdhjetë (14) ekspertët e intervistuar.

16 Po aty.

17 D4D (2022). "Informacioni i çrregullt: Ndikimi i tij tek informimi i qytetarëve", Raport monitorimi.

3 Domeni i perceptimit publik

Gjithsej pikë

31.75 /100

Indeksi zbulon se domeni i perceptimit publik

është i cenueshëm ndaj dezinformimit dhe ndikimeve malinje të huaja, duke shënuar 31.75 pikë nga 100 të mundshme. Ky domen kap pikëpamjet e qytetarëve të Kosovës në lidhje me marrëdhëniet e Kosovës me vendet e tjera, besimin e tyre në demokraci dhe aftësinë e tyre për të dalluar informacionin e besueshëm nga keqinformimi dhe dezinformimi. Ai përfshin katër indikatorë konkretë si vijon: (1) pikëpamjet e popullsisë kosovare në lidhje me NATO-n, SHBA-në, BE-në, Rusinë dhe Kinën; (2) besimi në teoritë e konspiracionit dhe dezinformim; (3) perceptimet e demokracisë; dhe (4) besimi në institucione. Burimet e përdorura në këtë domen përfshijnë të dhënat nga sondazhet e zhvilluara nga NDI në nivel kombëtar dhe rajonal. Grafiku i mësipërm tregon rezultatin e përgjithshëm për secilin indikator, megjithëse është e rëndësishme të kuptohet se zbërthimi i të dhënave sipas gjinisë dhe përkatësisë etnike luan rol të ndjeshëm në përgatitjen

e politikave më të synuara. Kjo bëhet edhe më e rëndësishme në kontekstin e shoqërisë shumetnike të Kosovës; së këndejmi, në seksionin e mëposhtëm, secili indikator diskutohet duke marrë parasysh zbërthimin e të dhënave sipas gjinisë dhe përkatësisë etnike.

Së pari, indikator i pikëpamjet e popullsisë kosovare për NATO-n, SHBA-në, BE-në, Kinën dhe Rusinë është më pak i cenueshëm, me 27 pikë nga 100 të mundshme. Por, zbërthimi i të dhënave sipas përkatësisë etnike shpërfaq dallime të mëdha në pikëpamje; qytetarët shqiptarë të Kosovës kanë pikëpamje më të favorshme për NATO-n, SHBA-në, BE-në dhe shumica e tyre do të votonin pro në referendumin për anëtarësim në BE dhe NATO, ndërsa qytetarët serbë të Kosovës kanë pikëpamje më pak të favorshme për fuqitë perëndimore dhe shumica e tyre nuk do të votonin për anëtarësim as në BE, as në NATO. Ndryshe nga shqiptarët e Kosovës, opinioni i serbëve të Kosovës për Rusinë dhe Kinën është pozitiv. Ky rezultat, duke pasur parasysh nivelin e cenueshmërisë ndaj dezinformimit, është dukshëm më i lartë në mesin e komunitetit serb të Kosovës në krahasim me komunitetin shqiptar të Kosovës. Për më tepër, zbërthimi i të dhënave sipas gjinisë nuk zbulon

dallime në pikëpamjet dhe votat e grave dhe burrave për këtë indikator.

Së dyti, indikator i besimit në teoritë e konspiracionit dhe dezinformimit zbulon se qytetarët janë më pak të cenueshëm, duke shënuar 24 pikë nga 100 të mundshme. Ky rezultat tregon se tri të katërtat e qytetarëve besojnë se në media ka lajme të rreme dhe ata mund të identifikonin teoritë e konspiracionit lidhur me COVID-19. Përkundër këtij niveli të ndërgjegjësimit, 41% e qytetarëve nuk bëjnë verifikimin e fakteve për informacionin që marrin, përkatësisht 28% i drejtohen familjes dhe miqve dhe 13% kontrollojnë në rrjetet sociale.¹⁸ Zbërthimi i të dhënave sipas përkatësisë etnike paraqet dallime të vogla ndërmjet shqiptarëve të Kosovës, serbëve të Kosovës dhe komuniteteve të tjera (boshnjak, goran, turk, rom, ashkali dhe egjiptian). Grupi më pak i cenueshëm i qytetarëve i takon komunitetit serb të Kosovës (22/100), pasuar nga komuniteti shqiptar (25/100) dhe komunitetet tjera (29/100). Dallimet në besimet ndërmjet burrave dhe grave gjithashtu nuk janë të mëdha; rezultati i respondentëve në mesin e grave është 25/100, ndërsa për respondentët në radhët e burrave është 23/100.

Së treti, perceptimet e demokracisë në mesin e qytetarëve të Kosovës janë të cenueshme, duke shënuar 37 pikë nga 100 të mundshme. Sondazhet tregojnë se kosovarët kanë shkallë të lartë të mbështetjes për demokracinë në përgjithësi.¹⁹ Por, zbërthimi i të dhënave sipas përkatësisë etnike zbulon dallime të vogla ndërmjet etnive. Etnitë tjera (boshnjakët, goranët, turqit, romët, ashkalinjtë dhe egjiptianët) kanë perceptime më të mira për demokracinë (34/100), pasuar nga shqiptarët e Kosovës (38/100) dhe serbët e Kosovës (43/100). Ky rezultat është në përputhje me pikëpamjet e favorshme të serbëve të Kosovës për Rusinë dhe Kinën në krahasim me fuqitë perëndimore. Nga ana tjetër, të dhënat e zbërthyera sipas gjinisë shpërfaqin perceptime të ngjashme të demokracisë midis grave (38/100) dhe burrave (37/100) të të gjitha komuniteteve që jetojnë në vend.

Së katërti, indikator i besimit në institucione zbulon se qytetarët janë të cenueshëm, duke shënuar 39 pikë nga 100 të mundshme. Ky indikator mat pikëpamjet e qytetarëve ndaj institucioneve, duke përfshirë presidenten, kuvendin, qeverinë, kryeministrin, policinë, mediat, shoqërinë civile, partitë politike, ushtrinë, gjyqësorin dhe institucionet

e pavarura. Nuk ka dallime të mëdha ndërmjet grave dhe burrave të të gjitha komuniteteve.

Megjithatë, zbërthimi i të dhënave sipas përkatësisë etnike zbulon dallime të mëdha ndërmjet shqiptarëve të Kosovës dhe komuniteteve të tjera (boshnjak, goran, turk, rom, ashkali dhe egjiptian), në njërin anë dhe komunitetit serb të Kosovës, në anën tjetër. Besimi në institucione në mesin e qytetarëve serbë të Kosovës (66/100) është përgjysmë më pak në krahasim me besimin në institucionet në mesin e qytetarëve shqiptarë të Kosovës (38/100) dhe qytetarëve të komuniteteve të tjera (37/100). Këto rezultate janë në përputhje me besimin më të ulët në institucionet që kanë qytetarët serbë të Kosovës dhe pikëpamjet e tyre të favorshme ndaj Rusisë dhe Kinës në krahasim me SHBA-në, NATO-n dhe BE-në.

Në përgjithësi, Indeksi zbulon perceptimin e publikut si të cenueshëm ndaj dezinformimit dhe ndikimeve malinje të huaja. Së pari, të dhënat e zbërthyera sipas përkatësisë etnike tregojnë dallime të mëdha në pikëpamjet ndaj fuqive perëndimore, nga njëra anë, dhe Rusisë dhe Kinës, nga ana tjetër. Këto dallime qëndrojnë kryesisht në mes të komunitetit shqiptar të Kosovës dhe komuniteteve të tjera kundrejt

komunitetit serb të Kosovës që jeton në vend. Së këndejmi, analiza nënkupton se komuniteti serb i Kosovës që jeton në vend është më i cenueshëm ndaj dezinformimit, në krahasim me komunitetin shqiptar të Kosovës dhe komunitetet tjera. Dy faktorë kryesorë shpjegues që qëndrojnë prapa kësaj janë gjuha serbe dhe lidhja kulturore ndërmjet serbëve dhe rusëve. Së dyti, të dhënat e zbërthyera sipas gjinisë në të gjithë indikatorët e këtij domeni nuk tregojnë ndonjë dallim të madh ndërmjet grave dhe burrave.

¹⁸ Raport nga NDI. (2022). "Information Integrity in Kosovo: Assessment of the Political Economy of Disinformation". Në dispozicion këtu <https://www.ndi.org/publications/information-integrity-kosovo-assessment-political-economy-disinformation>

¹⁹ Sondazhi i Opinioneve Publik nga NDI më 2019 dhe 2021.

Sfidat e integritetit të informacionit në Kosovë

Është shumë alarmante “që vendet e aderimit në BE në Ballkanin Perëndimor po goditen veçanërisht rëndë nga ndërhyrjet dhe fushatat e dezinformimit të huaj me origjinë nga Rusia dhe Kina...”

(Rezolutë e Parlamentit Evropian, 6 korrik 2022).²⁰

Dezinformimi, i kuptuar si shpërndarja e qëllimshme e informacionit të rremë, po përhapet në mbarë botën dhe po bëhet dukuri më komplekse. Në një demokraci funksionale, informacioni i besueshëm luan rol kyç në transparencën e qeverisë, kështu që çdo mungesë e integritetit të informacionit kërcënon aftësinë e qytetarëve për të monitoruar veprimet e qeverisë dhe për të kërkuar llogari nga qeveria e tyre. Në këtë drejtim, shtimi i dezinformimit në mesin e banorëve të një komuniteti mund të mbjellë konfuzion, ndërkohë që rrezikon sigurinë e atij komuniteti të caktuar, por edhe më gjerë.

Rritja e përdorimit të platformave digjitale dhe pandemia shkatërruese e COVID-19 kanë përshpejtuar përhapjen e dezinformimit duke kaluar kufijtë e vendeve. Një sërë studimesh akademike dhe të politikave kanë analizuar këtë shqetësim madhor dhe ndikimin e tij në demokracinë dhe sigurinë kombëtare në mbarë botën, si dhe përpjekjet për të krijuar një epokë të

“pas të vërtetës” në lidhje me shëndetin publik gjatë pandemisë.²¹

Dy nga shembujt më të fundit të përhapjes intensive në mbarë botën të dezinformimit në platformat digjitale lidhen me pandeminë dhe luftën në Ukrainë. Gjatë periudhës së ngujimit mars-prill 2020, njerëzit nuk ishin në gjendje të lëviznin lirshëm; së këndejmi, ata përdorën më shpesh internetin për të gjetur dhe ndarë informacione rreth pandemisë që çuan në më shumë se 500 milionë cicërime dhe tejkaluan, me marzhë të madhe, lajmet e tjera përkatëse në Google.²² Pjesa më e madhe e informacionit të shpërndarë ishte informacion lajthitës, i anshëm dhe jo i besueshëm. Kështu, një numër i vendimmarrësve të profilit të lartë, duke përfshirë presidenten e Komisionit Evropian Ursula Von Der Leyen, pranuan praninë e dezinformimit të tillë, ndërsa ajo iu drejtua përdoruesve të mediave sociale përmes videos duke deklaruar “... Jam e brengosur se ata që qëndrojnë prapa këtyre pretendimeve

po shfrytëzojnë frikën e njerëzve për virusin vetëm për të fituar para...”

²³. Kjo video, në mesin e shumë videove dhe komunikatave të tjera për shtyp të figurave publike, ishte tentativë nga nivelet më të larta të vendimmarrjes së BE-së për të përgënjeshtuar keqinformimin dhe dezinformimin lidhur me COVID-19 dhe vaksinat.

Për më tepër, dezinformimi është përdorur nga qeveria ruse si mjet në sulmin ndaj Ukrainës,²⁴ si dhe në të gjithë Ballkanin Perëndimor. Rusia ka përdorur një strategji të larmishme për të futur dhe përhapur narrativa të rreme dhe të shtrembëruara në të gjithë botën, ndërsa përdor llogari të rreme dhe uebsajte anonime për të çuar përpara interesat e veta shtetërore.

Fatkeqësisht, dezinformimi vazhdon të jetë shumë i përhapur në shumë vende dhe motivi prapa përhapjes së shpejtë të tij është shpesh i natyrës politike dhe/ose ekonomike. Së pari, dezinformimi mund të ndodhë përmes ndikimit malinj të huaj (aktori apo aktorët e huaj shtypin agjendat e brendshme). Fushatat e dezinformimit nga aktorë malinj të huaj vazhdojnë të kërcënojnë demokracitë e zhvilluara, siç është vërejtur nga presidenti i SHBA-së, Biden:

“Rusia ka funksionalizuar konceptin e konkurrencës së përhershme kundërshtare në mjedisin e informacionit duke inkurajuar zhvillimin e ekosistemit të dezinformimit dhe propagandës”.²⁵

Së dyti, dezinformimi mund të ndodhë në nivel të brendshëm nga një aktor i brendshëm me qëllim që të minojë kundërshtarët politikë dhe/ose të shtyjë agjenda specifike (aktorët e brendshëm për audiencën e brendshme). Së treti, dezinformimi mund të përhapet me qëllimin e vetëm për të realizuar fitim; kjo kategori njihet si dezinformimi fitimprurës.²⁶ Një shembull i kohëve të fundit i kësaj forme dezinformimi lidhet me vaksinat, në veçanti, përhapja e dezinformimit se njëra vaksinë është më e mirë se tjetra për sa i përket shkaktimit të pasojave më pak negative shëndetësore. Së katërti, dezinformimi mund të ndodhë edhe për t'i shërbyer qëllimeve ideologjike të grupeve të veçanta.

Asnjë vend nuk është imun ndaj dezinformimit të çfarëdo forme, dhe Kosova nuk bën përjashtim; së këndejmi, kundërpërgjigjet efektive janë çelësi për adresimin dhe luftimin e tij. Kosova është subjekt i dezinformimit nga aktorë malinj të huaj si Rusia, Kina dhe agjenti i Rusisë në rajon, Serbia²⁷ Parlamenti Evropian gjithashtu thekson se Kosova është subjekt i fushatave të dezinformimit dhe aktiviteteve hibride malinje të huaja, veçanërisht atyre nga Rusia dhe Kina, që synojnë të dobësojnë perspektivën e rajonit për anëtarësim në BE, përfshirë Kosovën.²⁸ Deri më tani, dezinformimi është pranuar si sfidë themelore për demokracinë dhe sigurinë tonë kombëtare.²⁹

Mirëpo, as institucionet e Kosovës, as aktorët e tjerë shoqërorë nuk kanë bërë ndonjë analizë të situatës për të vlerësuar nivelin e cenueshmërisë ndaj dezinformimit. Së këndejmi, hapi i parë drejt mbrojtjes së institucioneve dhe shoqërisë së vendit nga dezinformimi dhe ndikimi malinj i huaj do të duhej të jetë vlerësimi i situatës aktuale dhe identifikimi i domeneve ku vendi është më i cenueshëm. Kjo do të ofrojë të dhëna dhe informacion për aktorët përgjegjës qeveritarë në mënyrë që të përgatisin ndërhyrje të bazuara në fakte për t'i luftuar këto. Prandaj, Demokraci Plus (D+), me mbështetje nga NDI në

20 Rezolutë e Parlamentit Evropian, datë 6 korrik 2022, Për Raportin e Komisionit për Kosovën për vitin 2021. Neni 41. Në dispozicion këtu https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0285_EN.html

21 Das., R. and Ahmed., W. (2021). “Rethinking Fake News: Disinformation and Ideology during the time of COVID-19 Global Pandemic”. SAGE Journal Publishing. Colomina, C., Sanchez Margalef., and Youngs., R. (2021). “The impact of disinformation on democratic processes and human right in the world”. Directorate- General for External Policies. Policy Department. European Parliament.

Sarts., J. (2020). “Disinformation as a Threat to National Security” Springer Link. Në dispozicion këtu https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-15-5876-4_2

McKay., S. and Tenove., Ch. (2020) “Disinformation as a Threat to Deliberative Democracy” Political Research Quarterly. Sage Journal. Available at <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1065912920938143>

Tenove., Ch. (2020). “Protecting Democracy from Disinformation: Normative Threats and Policy Responses” The International Journal of Press/Politics. Available at <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1940161220918740>

22 Wang, X., Zhang, M., Fan, W., and Zhao, K., (2022). “Understanding the spread of COVID-19 misinformation on social media: The effects of topics and a political leader’s nudge” Journal Association Information Technology.

23 COVID-19: President von der Leyen on disinformation. 31 March 2020. Në dispozicion këtu <https://www.youtube.com/watch?v=jZooWOdU1xg>

24 OECD (2022). “Policy Responses: Ukraine Tackling the Policy Challenges” Policy Paper. Në dispozicion këtu <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/disinformation-and-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-37186bde/>

25 Departamenti Amerikan i Shtetit. Çarmatosja e dezinformimit: Përgjegjësia jonë e përbashkët. Komunikatë për shtyp. Në dispozicion këtu <https://www.state.gov/disarming-disinformation/>

26 Dezinformimi fitimprurës i referohet dezinformimit për përfitime financiare.

27 Intervistë me Përparim Krjeziun. Zëdhënës i Qeverisë. 19 gusht 2022.

28 Rezoluta e Parlamentit Evropian, datë 6 korrik 2022, Për Raportin e Komisionit për Kosovën për vitin 2021. Neni 43. Në dispozicion këtu https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0285_EN.html

29 Intervistë me Ehat Miftarajn. Drejtor i Institutit të Kosovës për Drejtësi. 16 maj 2022.

Intervistë me Demush Shashën. Drejtori i Institutit EPIK. 23 maj 2022.

Intervistë me Shpat Balajn. Hulumtues në QKSS. 31 maj 2022.

Intervistë me Blerim Rexhën. Profesor në Universitetin e Prishtinës 25 maj 2022.

Intervistë me Dren Gërgurin, profesor asistent në Universitetin e Prishtinës. 23 maj 2022.

Kosovë, ka përgatitur këtë Indeks të Cenueshmërisë ndaj Dezinformimit. Është e rëndësishme të përmendet se NDI është një nga partnerët e jashtëm më të rëndësishëm të qeverisë për të vlerësuar, diskutuar dhe luftuar dezinformimin, nëpërmjet Forumit të Integritetit të Informacionit.³⁰

Ky Indeks ofron një pamje gjithëpërfshirëse të nivelit të cenueshmërisë për tri domene: perceptimin publik, peizazhin politik dhe mjedisin mediatic. Seksioni i mëposhtëm diskuton gjetjet kryesore, pasuar nga analiza për secilën fushë veç e veç.

Shpresojmë që Indeksi i Cenueshmërisë ndaj Dezinformimit në Kosovë do të stimulojë qeverinë që t'i japë prioritet nevojës për të monitoruar dhe luftuar çdo formë të dezinformimit, duke mbrojtur kështu demokracinë dhe sigurinë kombëtare të vendit tonë.

Sfida kritike e sigurisë kibernetike.

Institucionet e Kosovës janë përballur herë pas here me sulme kibernetike, që përbëjnë sfidat më kritike për sistemet tona të komunikimit dhe informacionit. Sulmet më të fundit kibernetike që kishin në shënjestër institucionet e Kosovës ndodhën gjatë

javës së parë të shtatorit 2022 dhe origjinën e kishin jashtë vendit.³¹ Gjatë kësaj kohe, vendet fqinje, Shqipëria dhe Maqedonia e Veriut, u përballën gjithashtu me sulme kibernetike ndaj sistemeve të tyre të informacionit.³² Ndërkohë, Qeveria e Kosovës është në proces të konsultimeve publike për projektligjin për sigurinë kibernetike, sipas të cilit do të themelohet Agjencia e Sigurisë Kibernetike. Aktualisht, ky projektligj është në fazën e konsultimeve publike.³³ Mirëpo, siguria kibernetike nuk u përfshi si pjesë e Strategjisë së Sigurisë Kombëtare të sapo adoptuar (2022-2027).³⁴ Në këtë të fundit, termi siguri kibernetike përmendet vetëm një herë si pjesë e seksionit që mbulon transformimin digjital. Në përgjithësi, mungon një politikë e konsoliduar për sigurinë kibernetike. Për më tepër, nuk ka mekanizma të qëndrueshëm institucionale për të monitoruar dhe luftuar dezinformimin, përkundrazi ekzistojnë vetëm mekanizma ad hoc të krijuar në varësi nga situata e riskut (p.sh., në bazë ad hoc).³⁵

Ndikimi malinj i huaj nga Rusia.

Vendimi i qeverisë për reciprocitetin e targave të automjeteve më 20 shtator 2021³⁶ ofron një shembull evident të ndikimit që mund të ketë ndikimi malinj i huaj në sigurinë kombëtare të

Kosovës. Pas këtij vendimi për targat e automjeteve, në komunat veriore u përhapën propagandë, dezinformim dhe lajme të rreme nga Serbia me qëllim përshkallëzimin e situatës në terren, në komunitetet me shumicë serbe, duke nxitur frikën se Forca e Sigurisë së Kosovës do të hynte në këto zona me shumicë serbe. Megjithatë, qeveria, në koordinim të ngushtë me aleatët ndërkombëtarë, koordinoi me sukses të gjithë mekanizmat e sigurisë kombëtare, duke parandaluar përshkallëzimin e situatës në terren. Sipas një organizate që monitoron portalet online, ky vendim i qeverisë u ndoq me vëllimin më të madh të dezinformimit dhe keqinformimit në hapësirën digjitale gjatë vitit.³⁷ Për më tepër, institucione të ndryshme qeveritare përgënjeshtuan dezinformimin e tillë duke lëshuar komunikata për shtyp dhe duke theksuar se Forca e Sigurisë së Kosovës nuk kishte qëllim të ndërhyjë në veri.³⁸ Por, ky mbetet shembull i fortë se sa i rrezikshëm mund të jetë dezinformimi malinj i huaj nga Rusia dhe Serbia për sigurinë kombëtare të Kosovës dhe shquan nevojën për të pasur mekanizma të konsoliduar kundër dezinformimit.

Për më tepër, ky Indeks zbulon se faktorët kryesorë mjedisorë që

mundësojnë dezinformimin dhe ndikimin malinj të huaj përfshijnë partinë politike Lista Serbe, institucionet jo të forta, polarizimin shoqëror për çështjet e dialogut me Serbinë dhe Gjykatën Speciale, ndër të tjera. Sipas drejtoreshës së Asociacionit të Gazetarëve të Kosovës, mungesa e bashkëpunimit të qeverisë me gazetarët shërben si një faktor tjetër i rëndësishëm që mundëson përhapjen më të lehtë të dezinformimit të huaj përmes kanaleve të ndryshme të komunikimit, kryesisht përmes mediave sociale.³⁹ Në përgjithësi, dezinformimi prodhohet në lidhje me tema që kanë natyrë përçarëse dhe për të cilat ka kërkesë shoqërore. Këto përfshijnë kryesisht çështje të natyrës politike, siç është dialogu ndërmjet Kosovës dhe Serbisë dhe Gjykata e Dhomave të Specializuara.⁴⁰

Kosova mbetet e palëkundur në mbështetje të perëndimit.

Është e rëndësishme të theksohet se Indeksi zbulon se nuk ka dëshmi se Kosova ka pësuar ndryshime në politikën e saj të orientimit pro-perëndimor, që do të thotë se peizazhi politik nuk ka qenë i cenueshëm në orientimin strategjik të tij. Gjithashtu, Sondazhi i Opinioneve Publik nga NDI (2021) tregon se pikëpamjet e favorshme të publikut të Kosovës për SHBA-në, NATO-n, BE-në janë konsistente, por janë në rënie në favor të Kinës dhe Rusisë në krahasim me vitet e kalu-

ara.⁴¹ Por, të dhënat e zberthyer sipas përkatësisë etnike tregojnë se ka lidhje të fortë me dallimet etnike; d.m.th., ata që favorizojnë fuqitë perëndimore janë përgjithësisht shqiptarë të Kosovës, ndërsa ata që favorizojnë Kinën dhe Rusinë janë përgjithësisht serbë të Kosovës.

Shkalla e lartë e depërtimit të internetit në Kosovë.

Për më tepër, një faktor i rëndësishëm që lehtëson depërtimin e dezinformimit dhe keqinformimit është tregu i mbipopulluar i mediave online në Kosovë. Mjedi i mediave online përballet me sfida për sa i përket qëndrueshmërisë financiare, transparencës dhe pavarësisë, duke u shndërruar kështu në terren të favorshëm për shumimin dhe përhapjen e dezinformimit, keqinformimit dhe gjuhës nxitëse.⁴² Ato vetërregullohen përmes Këshillit të Mediave të Shkruara të Kosovës; megjithatë, kapacitetet e shtypit për të kryer monitorimin ex-ante të përmbajtjes online dhe për të shqyrtuar të gjitha ankesat e pranuar janë të mangëta. Të dhënat e anketës së zhvilluar nga NDI, të cilat tregojnë se 38% e qytetarëve të Kosovës besojnë se në internet publikohen lajme të rreme për interesa financiare ose përfitime të mundshme financiare, e mbështesin këtë gjetje.⁴³ Mungesa e transparencës dhe pavarësisë financiare të mediave mund të dëmtojë opinionin

publik, pjesëmarrjen politike të qytetarëve dhe vendimmarrjen.

Për më tepër, ndërkohë që shkalla e lartë e depërtimit të internetit në Kosovë është e dobishme për qytetarët, interneti mund të shërbejë edhe si mjet për përhapjen e dezinformimit. Të dhënat nga NDI tregojnë se ka 1.1 milionë përdorues të mediave sociale në vend, ku Facebook është platforma më e madhe.⁴⁴ Më saktë, Kosova ka më së shumti përdorues të Facebook-ut për frymë në Evropë.⁴⁵ Mirëpo, Meta nuk kishte program për verifikimin e fakteve nga palët e treta në Kosovë deri në mesin e vitit 2022, por përkundrazi punoi përmes verifikuesve të tjerë të fakteve në gjuhën shqipe nga Ballkani Perëndimor. Duke filluar nga qershori i vitit 2022, Meta angazhoi një partner lokal për verifikimin e fakteve në Kosovë për të identifikuar dezinformimin dhe për të hequr çdo informacion që shkel standardet e komunikimit.⁴⁶ Në kuadër të këtij partneriteti, nga korriku deri në tetor 2022, Krypometri përgënjeshtroi 206 artikuj që u shpërndanë në mbi 600 postime në Facebook.⁴⁷ Prandaj, roli i Facebook-ut është i jashtëzakonshëm në drejtim të parandalimit të përhapjes së keq/dezinformimit; së këndejmi, partneritetet me platforma të tjera digjitale janë domosdoshmëri në këtë luftë kundër ndikimit malinj të huaj dhe dezinformimit

30 Intervistë me Përparim Kryeziun. Zëdhënës i Qeverisë. 19 gusht 2022

Forumi i Integritetit të Informacionit synon të lehtësojë dialogun e brendshëm ndërmjet palëve kyçe të interesit për çështjet që duhet të trajtohen. Përmes diskutimeve dhe dialogut konstruktiv që do të jenë pikënisja e këtij forumi, NDI synon të iniciojë bisedime për zgjidhjet e mundshme për problemet e mjedisit mediatic në Kosovë.

31 Epoka e Re. (2022). Artikulli i mediave online. Në dispozicion këtu <https://www.epokaere.com/sulm-kibernetik-ndaj-institucioneve-te-kosoves/>

32 Euronews Albania. Në dispozicion këtu <https://www.youtube.com/watch?v=in7U134m98I>

33 Platforma e Konsultimeve Publike. Projektligji për Sigurinë Kibernetike. Në dispozicion këtu <https://konsultimet.rks-gov.net/viewConsult.php?ConsultationID=40905>. Note: The draft-law at the time of INDEX publication might be at a different phase of lawmaking.

34 Republika e Kosovës. Strategjia e Sigurisë e Kosovës 2022-2027. Në dispozicion këtu <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2022/10/2-Strategjia-e-Sigurise-e-Kosoves-ENG.pdf>

35 Intervistë me Përparim Kryeziun. Zëdhënës i Qeverisë. 19 gusht 2022.

36 Përpara këtij vendimi, automjetet me targa KS mund të hynin lirish në Serbi, ndërsa ato me targa RKS duhej t'i ndërrojnë në kufi dhe të merrnin targa të përkohshme letrë. Vendimi i Qeverisë së Kosovës i datës 20 shtator 2021 vendosi një proces reciprok për hyrjen e automjeteve nga Serbia në Kosovë.

37 D4D (2022). "Information Disorder: Its Impact on the Information of Citizens" Raport monitorimi.

38 Koha Ditore. (2021) "FSK-ja demanton raportimet se po përgatitet për ndërhyrje në veri". Artikulli i mediave online. Në dispozicion këtu <https://www.koha.net/arberi/289885/fsk-ja-demanton-raportimet-se-po-pergatitet-per-nderhyrje-ne-veri/>

39 Intervistë me Getoarë Mulliqin. Drejtore e Asociacionit të Gazetarëve të Kosovës. 29 qershor 2022.

40 D4D (2022). "Information Disorder: Its Impact on the Information of Citizens" Raport monitorimi.

41 NDI Public Opinion Poll Survey. April 2021.

42 NDI (2021). Monitoring Information Integrity Disorders in Kosovo. Artikulli opinionit. Në dispozicion këtu <https://www.ndi.org/our-stories/monitoring-information-integrity-disorders-kosovo>

43 Sondazhi i Opinioneve Publik nga NDI. Prill 2021.

44 Raport nga NDI. (2022). "Information Integrity in Kosovo: Assessment of the Political Economy of Disinformation". Në dispozicion këtu <https://www.ndi.org/publications/information-integrity-kosovo-assessment-political-economy-disinformation>

45 Dokumentar: "Mendo si verifikues faktesh", produksion i Asociacionit të Gazetarëve të Kosovës. 30 shtator 2022. Në dispozicion këtu <https://www.youtube.com/watch?v=PQccXUIS8Ds>

46 Kallxo.com (2022) "Kryptometri do të verifikojë faktet e publikimeve në Facebook dhe Instagram". Artikulli në media online. Në dispozicion këtu <https://kallxo.com/gjate/kryptometri-do-te-verifikoj-faktet-e-publikimeve-ne-facebook-dhe-instagram/>

47 Intervistë me Kreshnik Gashin, verifikues i pavarur i fakteve, redaktor në Kallxo.com. 24 maj 2022.

ANEKSI I

Konceptet kryesore

→ **Indeksi i cenueshmërisë:** Indeksi i cenueshmërisë tregon masën e ekspozimit të një popullate ndaj disa rreziqeve. Zakonisht, indeksi përbëhet nga indikatorë të shumtë sasiorë që nëpërmjet një formule jep rezultat unik numerik.⁴⁸

→ **Cenueshmëria:** Në kontekstin e një shteti, kjo përfaqëson ndjeshmërinë ndaj dëmit nga aktorët malinjë shtetërorë ose jo-shtetërorë, të cilët mund të jenë të brendshëm dhe të huaj, bazuar në praninë e vetëm një mangësie ose mangësive të shumëfishta që mund të shfrytëzohen.⁴⁹

→ **Çrregullimet e informacionit:** Ndarja ose zhvillimi i informacioneve të rreme me ose pa dashjen për të dëmtuar dhe ato kategorizohen si keqinformim, dezinformim dhe malinformim.⁵⁰

→ **Dezinformimi:** Dezinformimi është informacion i rremë që krijohet ose shpërndahet me dashje me qëllimin e shprehur për të shkakuar dëm. Prodhuesit e dezinformimit zakonisht kanë motive politike, financiare, psikologjike ose shoqërore.⁵¹

→ **Keqinformimi** është informacion i rremë, por që nuk ka për qëllim të shkaktojë dëm. Për shembull, individët që nuk e dinë se një pjesë e informacionit është e rreme, mund ta shpërndajnë atë në mediat sociale në përpjekje për të ndihmuar.⁵²

→ **Malinformimi** është kur informacioni i vërtetë shpërndahet për të shkakuar dëm, shpesh duke bartur informacionin e krijuar për qëllime private në sferën publike.⁵³

→ **Ndikimi malinj i huaj:** Aktorët e huaj të cilët përdorin taktika shpërqendrimi dhe manipulimi për të kufizuar lirinë e shprehjes dhe për të shtrembëruar mjedisin politik demokratik.

→ **Platformat digjitale:** Platformat digjitale i referohen hapësirave online ku bëhet shkëmbimi i informacionit, si Facebook, Twitter, LinkedIn, Instagram dhe TikTok, ndër të tjera.

→ **Hapësira digjitale:** Koncepti i hapësirës digjitale i përdorur në këtë Indeks është si koncept më i gjerë në krahasim me platformat digjitale dhe i referohet të gjithë informacionit të përhapur në mënyrë digjitale, duke përfshirë platformat dhe portalet online.

48 Komisioni për Çështje Ekonomike dhe Shoqërore i Kombeve të Bashkuara për Azinë Perëndimore. Në dispozicion këtu <https://archive.unescwa.org/vulnerability-index>

49 GLOBSEC Vulnerability Index 2021. Extended Methodology. Nëntor 2021. Në dispozicion këtu www.vulnerabilityindex.org

50 Wardle, C. and Derakhshan, H. (2017) "Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making" Council of Europe report.

51 Po aty.

52 Po aty.

53 Po aty.

ANEKSI II

Metodologjia – Burimet gjithëpërfshirëse të informacionit

Indeksi i Cenueshmërisë ndaj Dezinformimit bazohet në 7 burime gjithëpërfshirëse të të dhënave:

1 Sondazhet e opinionit

Në Republikën e Kosovës janë zhvilluar sondazhe përfaqësuese të opinionit në nivel kombëtar dhe rajonal në vitet 2019, 2020 dhe 2021 nga Instituti Demokratik Kombëtar (NDI). Për qëllime të Indeksit janë përdorur një sërë pyetjesh nga anketat e NDI.

2 Intervistat e ekspertëve

Demokrati Plus ka përpiluar një listë ekspertësh nga radhët e shoqërisë civile, komunitetit akademik, gazetarëve dhe zyrtarëve qeveritarë. Secili grup ekspertësh (p.sh., shoqëria civile, komuniteti akademik dhe gazetarët) kishte të paktën 20% përfaqësim në intervista. Lista ka përfshirë 14 ekspertë, 11 prej të cilëve ishin burra

dhe 3 gra. Gjithsej 13 kanë qenë nga komuniteti shqiptar dhe një nga komuniteti serb. Për më tepër, intervista përfshinte 28 pyetje dhe 3 nga këto 28 pyetje ishin të tipit të hapur.

3 Hulumtimi dokumentar:

Hulumtimi dokumentar është kryer për të zbuluar nëse ekziston një strategji ose mekanizma të tjerë në dispozicion që qeveria ka përdorur për të menaxhuar dezinformimin, hapësirën e informacionit dhe kërcënimet kibernetike.

4 Indeksi V-Dem

Varietetet e Demokracisë (shkurt V-Dem, nga gjuha angleze Varieties of Democracy) është një projekt kërkimor që koncepton dhe mat demokracinë, me bazë në Departamentin e Shkencave Politike në Universitetin e Goteborgut, Suedi.⁵⁴

5 Indeksi i Perceptimit të Korrupsionit i zhvilluar nga Transparency International⁵⁵

6 Indeksi Botëror i Lirisë së Shtypit i zhvilluar nga Reporterët pa Kufij⁵⁶

7 Indeksi i Edukimit Mediatik i zhvilluar nga Instituti i Shoqërisë së Hapur në Sofje dhe Iniciativa për Politikën Evropiane.⁵⁷

54 Varieties of Democracy. Në dispozicion këtu <https://www.v-dem.net/>

55 Corruption Perception Index. Në dispozicion këtu https://www.transparency.org/en/cpi/2021?gclid=EAlaIqObChMlyJbMhp-ik-AIVz49oCR1i7QTrEAAySAAEgl_M_D_BwE

56 World Press Freedom Index. Në dispozicion këtu <https://rsf.org/en/rsf%E2%80%99s-2022-world-press-freedom-index-new-era-polarisation-0>

57 Media Literacy Index. Open Society Institute Sofia. Në dispozicion këtu <https://osis.bg/?p=3750&lang=en>

→ Domeni i mjedisit mediatik

(indiktorët, variablat dhe burimet e variablave)

1

Liria e mediave

1.1 Indeksi Botëror i Lirisë së Shtypit

2

Prevalenca/disponueshmëria e dezinformimit për publikun

2.1 Burimet e besuara të informacionit (sondazh opinioni)

2.2 Disa portale lajmesh online raportojnë informacion të rremë (sondazh)

2.3 Informacion i besueshëm merret nga mediat sociale (sondazh opinioni)

2.4 Mediat sociale më të përdorura (sondazh opinioni)

2.5 Prevalenca e dezinformimit në mjedisin mediatik të Kosovës (anketa e ekspertëve)

2.6 Serioziteti i dezinformimit në Kosovë (anketa e ekspertëve)

2.7 Ndikimi i dezinformimit në ndryshimin e qëndrimeve në Kosovë (anketa e ekspertëve)

2.8 Vlerësimi i kanaleve televizive private: sa kërcënim serioz është dezinformimi për Kosovën (anketa e ekspertëve)

2.9 Vlerësimi i hapësirës digjitale: sa kërcënim serioz është dezinformimi për Kosovën (anketa e ekspertëve)

2.10 Vlerësimi i kanaleve televizive publike: sa kërcënim serioz është dezinformimi për Kosovën (anketa e ekspertëve)

3

Kapaciteti për të menaxhuar dezinformimin

3.1 (a) Qeveria (nuk) ka staf me kualifikime të mjaftueshme teknologjike dhe burime të mjaftueshme teknologjike për të zbutur dëmet nga kërcënimet e sigurisë kibernetike.
(b) Çfarë lloj përmbajtjeje mbulohet nga korniza ligjore për qëllime të rregullimit të Internetit?

3.2 Efektiviteti i institucioneve për të luftuar dezinformimin (anketa e ekspertëve)

3.3 Efektiviteti i kornizës aktuale ligjore të Kosovës për trajtimin e dezinformimit (anketa e ekspertëve)

3.4 Aftësia e institucioneve të Kosovës për të menaxhuar në mënyrë efektive kërcënimin ndaj dezinformimit (anketa e ekspertëve)

3.5 Efektiviteti i Facebook-ut për të menaxhuar kërcënimin e dezinformimit në platformën e tyre në Kosovë (anketa e ekspertëve)

4

Rezilienca publike ndaj keqinformimit/dezinformimit

4.1 Rezultatet e Shoqërisë së Internetit të Hapur

4.2 Kapaciteti i sistemit arsimor për të përgatitur qytetarët e Kosovës për të bërë dallimin ndërmjet lajmeve reale dhe dezinformimit online (anketa e ekspertëve)

→ Domeni i peizazhit politik

(indiktorët, variablat dhe burimet e variablave)

1

Perceptimi ndaj qëndrimeve dhe sjelljeve të udhëheqësve politikë nga këndvështrimi i ndikimit të huaj

1.1 Perceptimi ndaj qëndrimeve dhe sjelljeve të udhëheqësve politikë nga këndvështrimi i ndikimit të huaj

1.2 Aktorët më të rëndësishëm dhe veprimi ose mosveprimi i tyre “më i keq”, i cili çoi në rritjen e cënueshmërisë së vendit / uli reziliencën e shtetit tonë (anketa e ekspertëve)

1.3 Duke marrë parasysh aktivitetet dhe deklaratat e Qeverisë së Kosovës gjatë viteve të fundit, ngulmimi i marrëdhënieve ndërmjet Kosovës dhe Serbisë/Rusisë/Kinës/BE/NATO/SHBA (anketa e ekspertëve)

1.4 Masa në të cilën veprimet e udhëheqësve politikë të Kosovës i kanë përmbushur idealet demokratike të qytetarëve (anketa e ekspertëve)

1.5 Masa në të cilën deklaratat e udhëheqësve politikë të Kosovës i kanë përmbushur idealet demokratike të qytetarëve (anketa e ekspertëve)

2

Kredibiliteti institucional

2.1 Indeksi i Perceptimit të Korrupsionit (Transparency International)

2.2 Mekanizmat e llogaridhënies: Kontrollat dhe Balancat (V-Dem)

2.3 Liritë civile dhe mosdiskriminimi (V-Dem)

3

Cënueshmëria gjatë politikës së përditshme/zgjedhjeve

3.1 Integriteti i zgjedhjeve (V-Dem)

3.2 Prevalenca e narrativave të dezinformimit gjatë zgjedhjeve në Kosovë (anketat e ekspertëve)

3.3 Prevalenca e narrativave të dezinformimit gjatë politikës së përditshme në Kosovë (anketat e ekspertëve)

3.4 Çështjet politike më përçarëse në Kosovë (anketat e ekspertëve)

4

Kapaciteti institucional për të menaxhuar dezinformimin e huaj

4.1 Gatishmëria e Qeverisë së Kosovës për t’iu përgjigjur dezinformimit të huaj (anketa e ekspertëve)

4.2 Nëse përpjekjet e dezinformimit të huaj për të destabilizuar Kosovën do të shtoheshin nesër, niveli i performancës së Kosovës në menaxhimin e kërcënimit (anketa e ekspertëve)

4.3 Institucionet ligjore dhe politike të Kosovës për menaxhimin e kërcënimeve kibernetike (anketa e ekspertëve)

4.4 Rëndësia e kërcënimit që vjen nga dezinformimi kur krahasohet me sfidat e tjera (anketa e ekspertëve)

4.5 Disponueshmëria e burimeve (qeveritare, private ose jofitimprurëse) për qytetarët për të kontrolluar vërtetësinë e pretendimeve potencialisht lajthitëse (anketa e ekspertëve)

→ Domeni i perceptimeve publike

(indikatorët, variablat dhe burimet e variablave)

1

Pikëpamjet e popullsisë kosovare për NATO-n, BE-në, SHBA-në, Kinën dhe Rusinë;

1.1 Opinioni për Bashkimin Evropian (sondazhe opinioni)

1.2 Referendumi për anëtarësimin në BE (sondazhe opinioni)

1.3 Opinioni për Shtetet e Bashkuara (sondazhe)

1.4 Opinioni rreth NATO-s (sondazhe opinioni)

1.5 Opinioni për Rusinë (sondazhe opinioni)

1.6 Opinioni për Kinën (sondazhe opinioni)

1.7 Institucioni shtetëror ose ndërkombëtar që mbështet më shumë vendin tuaj (sondazhe opinioni)

1.8 Referendumi për anëtarësimin në NATO (sondazhe opinioni)

2

Besimi në teoritë e konspiracionit dhe dezinformimit;

2.1 Besimi se ka "lajme të rreme" në media (sondazhe opinioni)

2.2 Besoj në thënie vijuese: (1) Koronavirusi nuk është virus, por është thjesht grip i zakonshëm; (2) Njerëzit që vaksinohen nuk do të mund të kenë fëmijë; (3) Koronavirusi u zhvillua nga shkencëtarët kinezë; (4) Koronavirusi u zhvillua nga shkencëtarët amerikanë; (5) Koronavirusi u krijua për të shkaktuar vdekje dhe për të zvogëluar popullsinë globale (sondazhe opinioni)

3

Perceptimet e demokracisë;

3.1 Rëndësia për t'u bërë vend demokratik plotësisht funksional (sondazhe opinioni)

3.2 Është e mundur që një demokraci e stilit perëndimor, duke përfshirë pranimin e diversitetit dhe përfshirjes (të drejtat e pakicave, të drejtat LGBTI, të drejtat e migrantëve, etj.) të funksionojë në shoqërinë tuaj (sondazhe opinioni)

3.3 Thënie: (a) Demokracia është më e rëndësishme se cilësia e jetës, (b) Demokracia dhe cilësia e jetës shkojnë krahu për krahu, (c) Cilësia e jetës është më e rëndësishme se demokracia (sondazhe opinioni)

3.4 Thënie: (a) Pavarësisht sfidave të shumta, demokracia është sistemi politik më i preferuar për vendin tonë; (b) Opsioni më i mirë për vendin tonë është që të kemi një udhëheqës të fortë që ndiqet nga të gjithë, sepse vetëm një "dorë e fortë" mund ta çojë vendin tonë në drejtimin e duhur" (sondazhe opinioni)

3.5 Demokracia është sistem qeverisës i dështuar që përdoret nga Perëndimi për t'u imponuar vendeve në tranzicion vlera të caktuara që synojnë maskimin e interesave të tyre gjeopolitike (sondazhe opinioni)

4

Besimi te institucionet

4.1 Renditja e institucioneve si më poshtë: nga 5 si institucioni më i besuar, deri në 1 si institucioni më pak i besuar
Presidentja 1-5 / Kuvendi 1-5 / Qeveria 1-5 / Kryeministri 1-5 / Partitë Politike 1-5 / Ushtria 1-5 / Gjyqësori 1-5 / Policia 1-5 / Media / Shoqëria Civile / Institucionet e pavarura (sondazhe opinioni)

ANEKSI III

Libri i kodeve

Më poshtë është dhënë një pasqyrë e të dhënave që janë përdorur për të zhvilluar versionin e parë (2022) të Indeksit të Cenueshmërisë së Kosovës. Ai fokusohet kryesisht në tri dimensione të gjera të cenueshmërisë, të cilat zbërthehen më tej nëpërmjet indikatorëve që përmbajnë të dhëna nga anketat dhe të dhëna të agreguara të rëndësishme për dimensionet në fjalë. Konkretisht, tri dimensionet e

përfshira në vlerësim janë: (1) mjedisi mediatik, (2) peizazhi politik dhe (3) perceptimi publik. Për shumicën e pikave të të dhënave të përfshira, të dhënat janë marrë nga viti më i fundit i disponueshëm për secilin burim, duke detajuar vitin e të gjitha burimeve të të dhënave dhe anketave pranë secilës pyetje të përfshirë. Secili dimension ndahet më tej sipas katër indikatorëve shtesë, ku secili ka 100 pikë në total. Rezultatet totale midis këtyre treguesve mbledhen së bashku dhe pjesëtohen me katër indikatorët për të marrë rezultatin përfundimtar për secilin dimension.

Dy inputet kryesore janë anketat e kryera nga Instituti Demokratik Kombëtar (NDI), të cilat shërbejnë si bazë për indikatorin e qëndrimeve publike, si dhe anketat e D+ me ekspertë të kryera nga hulumtuesit në Demokraci Plus, të cilat shërbejnë për të forcuar indikatorët e peizazhit politik dhe mjedisit mediatik. Të dhëna shtesë janë marrë nga disa indekse dhe raporte të tjera. Të dhënat që janë marrë nga këto burime alternative janë etiketuar në mënyrë të ngjashme pranë çdo pyetjeje të përfshirë.

Qëndrimet publike

Dimensioni i qëndrimeve publike është nxjerrë tërësisht nga të dhënat e anketave të zhvilluara me porosi nga NDI. Dy anketat në të cilat mbështetet ky version i parë i Indeksit janë pyetjet e përfshira për qytetarët e Kosovës në Sondazhin Rajonal nga NDI në vitin 2021, dhe versioni i vitit 2021 i Sondazhit të Vendit në Kosovë nga NDI. Dimensioni i qëndrimeve publike është ndarë në katër indikatorë të ponderuar në mënyrë të barabartë. Secili është renditur më poshtë së bashku me pyetjet (dhe burimet e tyre) që janë përdorur për të krijuar secilin output. Secila variabël është rishkallëzuar në mënyrë që rezultatet të llogariten nga totali prej 100. Pyetjet specifike që janë bërë jepen më poshtë.

1 Perceptimet e qytetarëve për vendet dhe subjektet e huaja

Pyetja e parë: What is your opinion about China?

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1/5 – (1 është Shumë të favorshëm dhe 5 është Shumë të pafavorshëm)

Pyetja e dytë: Çfarë mendimi keni për Rusinë?

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1/5 – (1 is Very Favorable and 5 is Very Unfavorable)

Pyetja e tretë: Çfarë mendimi keni për Bashkimin Evropian?

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Scale: 1/5 – (1 is Very Unfavorable and 5 is Very Favorable)

Pyetja e katërt: Çfarë mendimi keni për Shtetet e Bashkuara?

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1/5 – (1 është Shumë të pafavorshëm dhe 5 është Shumë të favorshëm)

Pyetja e pestë: Çfarë mendimi keni për NATO-n?

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1/5 – (1 është Shumë të pafavorshëm dhe 5 është Shumë të favorshëm)

Pyetja e gjashtë: Sikur këtë të diel të mbahej referendumi për anëtarësimin e vendit tuaj në BE, si do të votonit?

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-4 – Absolutisht për / Mbase për / Mbase kundër / Absolutisht kundër

Pyetja e shtatë: Sikur këtë të diel të mbahej referendumi për anëtarësimin në NATO, si do të votonit?

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-4 – Absolutisht për / Mbase për / Mbase kundër / Absolutisht kundër

2 Besimi në teoritë e konspiracionit dhe dezinformim

Pyetja e parë: A mendoni se disa uebsajte/portale të lajmeve online raportojnë ndonjëherë informacion të rremë, apo jo?

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-3 – Jo, nuk e bëjnë këtë/Po, herë pas here/Po, rregullisht

Pyetja e dytë: A i besoni thënies së mëposhtme: “Koronavirusi është virus, por është thjesht grip i zakonshëm”

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: E saktë/E pasaktë – 1/2

Pyetja e tretë: A i besoni thënies së mëposhtme: “Njerëzit që vaksinohen nuk do të mund të kenë fëmijë”

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: E saktë/E pasaktë – 1/2

Pyetja e katërt: A i besoni thënies së mëposhtme: “Koronavirusi u zhvillua nga shkencëtarët kinezë”

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: E saktë/E pasaktë – 1/2

Pyetja e pestë: A i besoni thënies së mëposhtme: “Koronavirusi u zhvillua nga shkencëtarët amerikanë”

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: E saktë/E pasaktë – 1/2

Pyetja e gjashtë: A i besoni thënies së mëposhtme: “Koronavirusi u krijua për të shkaktuar vdekje dhe për të zvogëluar popullsinë globale”

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: E saktë/E pasaktë – 1/2

3 Perceptimet e demokracisë

Pyetja e parë: How important is it to you that your country becomes a fully functioning democracy?

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-5 – Shumë e rëndësishme/ E rëndësishme/ As e rëndësishme, as e parëndësishme/ E parëndësishme/ Shumë e parëndësishme

Pyetja e dytë: Deri në çfarë mase pajtoheni që demokracitë perëndimore, të cilat marrin përsipër pranimin e diversitetit dhe përfshirjes (të drejtat e pakicave, të drejtat LGBTI, të drejtat e migrantëve dhe të ngjashme), mund të funksionojnë në shoqërinë tuaj?

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-5 – Pajtohem plotësisht/ Pajtohem deri diku/ As pajtohem, as nuk pajtohem/ Nuk pajtohem deri diku/ Nuk pajtohem absolutisht

Pyetja e tretë: Me cilën thënie pajtoheni më shumë – 1. Demokracia është më e rëndësishme sesa cilësia e jetës – 2. Demokracia dhe cilësia e jetës shkojnë krah për krah – 3. Cilësia e jetës është më e rëndësishme sesa demokracia.

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-3 – Thënia 1/ Thënia 2/ Thënia 3

Pyetja e katërt: Deri në çfarë mase pajtoheni me thëniet vijuese: “Pavarësisht sfidave të shumta, demokracia është sistemi politik më i preferuar për vendin tonë”

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-5 – Nuk pajtohem absolutisht/ Nuk pajtohem deri diku/ As pajtohem, as nuk pajtohem/ Pajtohem deri diku/ Pajtohem plotësisht

Pyetja e pestë: Deri në çfarë mase pajtoheni me thëniet vijuese: “Opsioni më i mirë për vendin tonë është të kemi një udhëheqës të fortë që ndiqet nga të gjithë, sepse vetëm një ‘dorë e fortë’ mund ta çojë vendin tonë në drejtimin e duhur”.

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-5 – Pajtohem plotësisht/ Pajtohem deri diku/ As pajtohem, as nuk pajtohem/ Nuk pajtohem deri diku/ Nuk pajtohem absolutisht

4 Besimi në institucionet

Pyetja e parë: Ju lutemi renditni institucionet e mëposhtme nga 5 si institucioni më i besuar deri në 1 si institucioni më pak i besuar: Presidentja

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-5 – (1 është Shumë të pakënaqur dhe 5 është Shumë të kënaqur)

Pyetja e dytë: Ju lutemi renditni institucionet e mëposhtme nga 5 si institucioni më i besuar deri në 1 si institucioni më pak i besuar: Kuvendi

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-5 – (1 është Shumë të pakënaqur dhe 5 është Shumë të kënaqur)

Pyetja e tretë: Ju lutemi renditni institucionet e mëposhtme nga 5 si institucioni më i besuar deri në 1 si institucioni më pak i besuar: Qeveria

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-5 – (1 është Shumë të pakënaqur dhe 5 është Shumë të kënaqur)

Pyetja e katërt: Ju lutemi renditni institucionet e mëposhtme nga 5 si institucioni më i besuar deri në 1 si institucioni më pak i besuar: Kryeministri

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-5 – (1 është Shumë të pakënaqur dhe 5 është Shumë të kënaqur)

Pyetja e pestë: Ju lutemi renditni institucionet e mëposhtme nga 5 si institucioni më i besuar deri në 1 si institucioni më pak i besuar: Partitë politike

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-5 – (1 është Shumë të pakënaqur dhe 5 është Shumë të kënaqur)

Pyetja e gjashtë: Ju lutemi renditni institucionet e mëposhtme nga 5 si institucioni më i besuar deri në 1 si institucioni më pak i besuar: Ushtria

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-5 – (1 është Shumë të pakënaqur dhe 5 është Shumë të kënaqur)

Pyetja e shtatë: Ju lutemi renditni institucionet e mëposhtme nga 5 si institucioni më i besuar deri në 1 si institucioni më pak i besuar: Gjyqësori

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-5 – (1 is Very Dissatisfied and 5 is Very Satisfied)

Pyetja e tetë: Ju lutemi renditni institucionet e mëposhtme nga 5 si institucioni më i besuar deri në 1 si institucioni më pak i besuar: Policia

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-5 – (1 is Very Dissatisfied and 5 is Very Satisfied)

Pyetja e nëntë: Ju lutemi renditni institucionet e mëposhtme nga 5 si institucioni më i besuar deri në 1 si institucioni më pak i besuar: Mediat

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-5 – (1 is Very Dissatisfied and 5 is Very Satisfied)

Pyetja e dhjetë: Ju lutemi renditni institucionet e mëposhtme nga 5 si institucioni më i besuar deri në 1 si institucioni më pak i besuar: Shoqëria civile

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-5 – (1 is Very Dissatisfied and 5 is Very Satisfied)

Pyetja e njëmbëdhjetë: Ju lutemi renditni institucionet e mëposhtme nga 5 si institucioni më i besuar deri në 1 si institucioni më pak i besuar: Institucionet e pavarura

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1-5 – (1 is Very Dissatisfied and 5 is Very Satisfied)

Peizazhi politik

Dimensioni i peizazhit politik përdor të dhëna nga disa burime, duke përfshirë Indeksën e Varieteteve të Demokracisë, Indeksën e Perceptimit të Korrupsionit dhe anketat e ekspertëve të kryera nga ekipi hulumtues i Demokraci Plus. Ky dimension i peizazhit politik është ndarë në katër indikatorë të peshuar në mënyrë të barabartë. Secili prej tyre është renditur më poshtë së bashku me pyetjet (dhe burimet e tyre) që janë përdorur për të krijuar secilin output. Secila variabël është rishkallëzuar në mënyrë që rezultatet të llogariten nga totali prej 100.

1 Qëndrimet dhe sjelljet e udhëheqësve politikë

Pyetja e parë: Duke marrë parasysh aktivitetet dhe deklaratat e Qeverisë së Kosovës gjatë viteve të fundit, sa të brishta do t'i konsideroni marrëdhëniet ndërmjet Kosovës dhe:

Serbisë

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1-5 – Shumë të brishta/ Deri diku të brishta/ Neutrale/ Deri diku të normalizuara/

Shumë të normalizuara

Pyetja e dytë: Duke marrë parasysh aktivitetet dhe deklaratat e Qeverisë së Kosovës gjatë viteve të fundit, sa të brishta do t'i konsideroni marrëdhëniet ndërmjet Kosovës dhe:

Rusisë

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1-5 – Shumë të brishta/ Deri diku të brishta/ Neutrale/ Deri diku të normalizuara/

Shumë të normalizuara

Pyetja e tretë: Duke marrë parasysh aktivitetet dhe deklaratat e Qeverisë së Kosovës gjatë viteve të fundit, sa të brishta do t'i konsideroni marrëdhëniet ndërmjet Kosovës dhe:

Kinës

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1-5 – Shumë të brishta/ Deri diku të brishta/ Neutrale/ Deri diku të normalizuara/

Shumë të normalizuara

Pyetja e katërt: Duke marrë parasysh aktivitetet dhe deklaratat e Qeverisë së Kosovës gjatë viteve të fundit, sa të brishta do t'i konsideroni marrëdhëniet ndërmjet Kosovës dhe:

SHBA-së

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1-5 – Shumë të brishta/ Deri diku të brishta/ Neutrale/ Deri diku të normalizuara/

Shumë të normalizuara

Pyetja e pestë: Duke marrë parasysh aktivitetet dhe deklaratat e Qeverisë së Kosovës gjatë viteve të fundit, sa të brishta do t'i konsideroni marrëdhëniet ndërmjet Kosovës dhe:

NATO-s

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1-5 – Shumë të brishta/ Deri diku të brishta/ Neutrale/ Deri diku të normalizuara/

Shumë të normalizuara

Pyetja e gjashtë: Duke marrë parasysh aktivitetet dhe deklaratat e Qeverisë së Kosovës gjatë viteve të fundit, sa të brishta do t'i konsideroni marrëdhëniet ndërmjet Kosovës dhe:

BE-së

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1-5 – Shumë të brishta/ Deri diku të brishta/ Neutrale/ Deri diku të normalizuara/

Shumë të normalizuara

Pyetja e shtatë: Deri në çfarë mase veprimet e udhëheqësve politikë të Kosovës i kanë përmbushur idealet demokratike të qytetarëve?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

1-5 – (1 është Më pak demokratike dhe 5 është Më demokratike)

Pyetja e tetë: Deri në çfarë mase deklaratat e udhëheqësve politikë të Kosovës i kanë përmbushur idealet demokratike të qytetarëve?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

1-5 – (1 është Më pak demokratike dhe 5 është Më demokratike)

2 Kapaciteti institucional

Pyetja e parë: Renditja e vendit në Indeksin e Perceptimit të Korrupsionit

Burimi: Transparency International 2021⁵⁸

Shkalla: 0/100

Pyetja e dytë: Rezultati për llogaridhënien horizontale (Në çfarë mase është arritur ideali i llogaridhënies horizontale të qeverisë?)

Burimi: Varietetet e Demokracisë, Indeksi i Mekanizmave të Llogaridhënies 2021⁵⁹

Shkalla: 0/1 – (E ulët deri në E lartë)

Pyetja e tretë: Rezultati për mbikëqyrjen ekzekutive (Nëse zyrtarët e degës ekzekutive u përfshinë në veprimtari jo-kushtetuese, të kundërligjshme ose jo-etike, sa gjasa ka që një organ, përveç legjislaturës, si auditori i përgjithshëm, prokurori i përgjithshëm ose avokati i popullit, t'i marrë në pyetje ose t'i hetojë ata dhe të nxjerrë vendim apo raport të pafavorshëm?)

Burimi: Varietetet e Demokracisë, Indeksi i Mekanizmave të Llogaridhënies 2021

Shkalla: 0/4 – Nuk ka gjasa/ Shumë e pasigurt/ Ka gjasa/ E sigurt ose pothuajse e sigurt

Pyetja e katërt: Rezultati për bindjen ndaj gjyqësorit (Sa shpesh do të thoshit se qeveria u bindet vendimeve të rëndësishme të gjykatave të tjera me të cilat nuk pajtohet?)

Burimi: Varietetet e Demokracisë, Indeksi i Mekanizmave të Llogaridhënies 2021

Shkalla: 0/4 – Rrallë/ Rreth gjysmën e kohës/ Zakonisht/ Gjithmonë

Pyetja e pestë: Rezultati për kufizimet legjislative ndaj ekzekutivit (Në çfarë mase janë të gjendje legjislatura dhe agjencitë qeveritare, auditori i përgjithshëm, prokurori i përgjithshëm ose avokati i popullit të marrin në pyetje, të hetojnë dhe të ushtrojnë mbikëqyrje të ekzekutivit?)

Burimi: Varietetet e Demokracisë, Indeksi i Mekanizmave të Llogaridhënies 2021

Shkalla: 0/1 (E ulët deri në E lartë)

Pyetja e gjashtë: Rezultati për demokracinë deliberative (Në çfarë mase është arritur ideali i demokracisë konsultative?)

Burimi: Varietetet e demokracisë, Indeksi i Lirive Civile dhe Mosdiskriminimit

Shkalla: 0/1 (E ulët deri në E lartë)

Pyetja e shtatë: Rezultati për shpërndarjen e barabartë të burimeve

Burimi: Varietetet e demokracisë, Indeksi i Lirive Civile dhe Mosdiskriminimit

Shkalla: 0/1 (E ulët deri në E lartë)

Pyetja e tetë: Rezultati për përjashtimin sipas grupit shoqëror-ekonomik

Burimi: Varietetet e demokracisë, Indeksi i Lirive Civile dhe Mosdiskriminimit

Shkalla: 0/1 – (E ulët deri në E lartë)

Pyetja e nëntë: Rezultati për grupin shoqëror

Burimi: Varietetet e demokracisë, Indeksi i Lirive Civile dhe Mosdiskriminimit

Shkalla: 0/1 – (E ulët deri në E lartë)

⁵⁸ <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/ksv>

⁵⁹ <https://www.v-dem.net/static/website/img/refs/codebookv111.pdf>

Pyetja e dhjetë: Rezultati për grupin politik

Burimi: Varietetet e demokracisë, Indeksi i Lirive Civile dhe Mosdiskriminimit

Shkalla: 0/1 – (E ulët deri në E lartë)

3 Cenusshmëria gjatë politikës së përditshme/zgjedhjeve

Pyetja e parë: Sa janë prevalente narrativat e dezinformimit gjatë zgjedhjeve në Kosovë?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 – Shumë të pazakonshme/ Të pazakonshme/ Neutrale/ Të zakonshme/ Shumë të zakonshme

Pyetja e dytë: Sa janë prevalente narrativat e dezinformimit gjatë politikës së përditshme në Kosovë?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 – Shumë të pazakonshme/ Të pazakonshme/ Neutrale/ Të zakonshme/ Shumë të zakonshme

Pyetja e tretë: Rezultati për polarizimin e shoqërisë (Si do t'i karakterizonit dallimet e opinionëve për çështjet kryesore politike në shoqëri?)

Burimi: Varietetet e demokracisë

Shkalla: 0/4 – Polarizim serioz/ Polarizim i moderuar/ Polarizim mesatar/ Polarizim i kufizuar/ Nuk ka polarizim

Pyetja e katërt: Shpërndarja e informacionit të rremë nga partitë: Brenda vendit (Sa shpesh partitë politike kryesore dhe kandidatët për detyrë publike përdorin mediat sociale për të shpërndarë pikëpamje lajthitëse ose informacione të rreme për të ndikuar në popullatën e tyre?)

Burimi: Varietetet e demokracisë

Shkalla: 0/4 – Jashtëzakonisht shpesh/ Shpesh/ Rreth gjysmën e kohës/ Rrallë/ Asnjëherë, apo pothuajse kurrë

4 Kapaciteti institucional për të menaxhuar dezinformimin e huaj

Pyetja e parë: Sa e përgatitur është Qeveria e Kosovës për t'iu kundërpërgjigjur dezinformimit të huaj?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 – Shumë e papërgatitur/ E papërgatitur / Neutrale / Deri diku e përgatitur/ Shumë e përgatitur

Pyetja e dytë: Sikur nesër të shtoheshin përpjekjet e dezinformimit të huaj për të destabilizuar Kosovën, çfarë pritni, si do ta do ta bënte Kosova punën e menaxhimit të kërcënimit?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 – Shumë dobët/ Dobët/ Pranueshëm/ Mirë/ Shumë mirë

Pyetja e tretë: Sa mirë janë të përkufizuara institucionet ligjore dhe politike të Kosovës për të menaxhuar kërcënimet kibernetike?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 – Shumë dobët/ Dobët/ Pranueshëm/ Mirë/ Shumë mirë

Pyetja e katërt: Në krahasim me sfidat e tjera me të cilat ballafaqohet Kosova, sa i rëndësishëm është kërcënimi që paraqesin lajmet e rreme/dezinformimi?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 - Shumë i parëndësishëm/ I parëndësishëm/ I pavendosur / I rëndësishëm/ Shumë i rëndësishëm

Pyetja e pestë: A janë të disponueshme gjerësisht për qytetarët burime (qeveritare, private ose jofitimprurëse) për të kontrolluar vërtetësinë e pretendimeve potencialisht lajthitëse?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: Jo/Po – 0/1

Mjedisi mediatic

Dimensioni i mjedisit mediatic përdor të dhëna nga disa burime, duke përfshirë Indeksin e Varieteteve të Demokracisë, Indeksin Botëror të Lirisë së Shtypit, rezultatet e vlerësimit PISA, anketën e Eurostat-it, të dhënat e regjistrimit të popullsisë dhe anketat e ekspertëve të kryera nga ekipi hulumtues i D+. Dimensioni i mjedisit mediatic është ndarë në katër indikatorë të peshuar në mënyrë të barabartë. Secili është renditur më poshtë së bashku me pyetjet (dhe burimet e tyre) që janë përdorur për të krijuar secilin output. Secili indikator është rishkallëzuar në mënyrë që rezultatet të llogariten nga totali prej 100.

1 Liria e mediave

Pyetja e parë: Rezultati i vendit në Indeksin Botëror të Lirisë së Shtypit

Burimi: Reporterët pa Kufij, Indeksi Botëror i Lirisë së Shtypit 2021⁶⁰

Shkalla: 0/100

2 Prevalenca/ Disponueshmëria e dezinformimit për publikun

Pyetja e parë: Sa prevalent është dezinformimi në mjedisin mediatic të Kosovës?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 - Shumë i pazakonshëm/ I pazakonshëm/ Neutral/ I zakonshëm/ Shumë i zakonshëm

Pyetja e dytë: Sa çështje serioze ka qenë dezinformimi në Kosovë?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 – Shumë joserioze/ Joserioze/ Neutrale/ Serioze/ Shumë serioze

Pyetja e tretë: Sa me ndikim ka qenë dezinformimi në ndryshimin e qëndrimeve në Kosovë?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 – Shumë pa ndikim/ Pa ndikim/ Neutral/ Me ndikim/ Me shumë ndikim

⁶⁰ <https://rsf.org/en/2021-world-press-freedom-index-journalism-vaccine-against-disinformation-blocked-more-130-countries>

Pyetja e katërt: Për kanalin e mëposhtëm të lajmeve, ju lutemi vlerësoni se sa serioz është kërcënimi i dezinformimit për Kosovën:

Kanalet televizive private

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 – Shumë joserioz/ Joserioz/ Neutral/ Serioz/ Shumë serioz

Pyetja e pestë: Për kanalin e mëposhtëm të lajmeve, ju lutemi vlerësoni se sa serioz është kërcënimi i dezinformimit për Kosovën:

Kanalet televizive publike

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 – Shumë joserioz/ Joserioz/ Neutral/ Serioz/ Shumë serioz

Pyetja e gjashtë: Për kanalin e mëposhtëm të lajmeve, ju lutemi vlerësoni se sa serioz është kërcënimi i dezinformimit për Kosovën:

Mediat sociale

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 – Shumë joserioz/ Joserioz/ Neutral/ Serioz/ Shumë serioz

3 Kapaciteti për të menaxhuar dezinformimin

Pyetja e parë: A ka qeveria staf me kualifikime të mjaftueshme teknologjike dhe burime të mjaftueshme teknologjike për të zbutur dëmet nga kërcënimet e sigurisë kibernetike?

Burimi: Varietetet e Demokracisë, Indeksi i Kapacitetit të Qeverisë për Siguri Kibernetike 2021

Shkalla: 0/4 – Jo/ Jo në të vërtetë/ Deri diku/ Kryesisht/ Po

Pyetja e dytë: Çfarë lloj përmbajtjeje mbulohet nga korniza ligjore për qëllime të rregullimit të Internetit?

Burimi: Varietetet e Demokracisë, Indeksi i Rregullimit Ligjor për Përmbajtjen në Internet 2021

Shkalla: 0/4 – 0: Shteti mund të heqë çdo përmbajtje sipas dëshirës. 1: Shteti mund të heqë shumicën e përmbajtjes dhe ligji mbron lirinë e shprehjes vetëm në kontekste specifike dhe politikisht të pakontestueshme. 2: Korniza ligjore është e paqartë. Shteti mund të heqë disa përmbajtje politikisht të ndjeshme, ndërsa të tjerat mbrohen me ligj. 3: Ligji mbron pjesën më të madhe të lirisë së shprehjes politike, por shteti mund të heqë përmbajtjen posaçërisht politikisht të kontestueshme. 4: Ligji mbron lirinë e shprehjes politike dhe shteti mund të heqë përmbajtjen vetëm nëse ajo shkel kriteret ligjore të kamotshme.

Pyetja e tretë: Sa efektive kanë qenë përpjekjet e qeverisë për të luftuar dezinformimin?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 – Jo efektive/ Deri diku efektive / Efektive/ Shumë efektive / Jashtëzakonisht efektive

Pyetja e katërt: Sa efektive është korniza aktuale ligjore e Kosovës për trajtimin e dezinformimit?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 – Jo efektive/ Deri diku efektive/ Efektive/ Shumë efektive/ Jashtëzakonisht efektive

Pyetja e pestë: A janë institucionet e Kosovës aktualisht të afta të menaxhojnë në mënyrë efektive kërcënimin e dezinformimit?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 – Nuk janë të afta/ Deri diku të afta/ Të afta/ Shumë të afta/ Jashtëzakonisht të afta

Pyetja e gjashtë: Sa efektiv ishte Facebook-u (ose kompanitë e tjera të mediave sociale) në menaxhimin e kërcënimit të dezinformimit në platformën e tyre në Kosovë?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 – Jo efektiv/ Deri diku efektiv/ Efektiv/ Shumë efektiv/ Jashtëzakonisht efektiv

4 Rezilienca publike ndaj keqinformimit/dezinformimit

Pyetja e parë: Sa mirë i përgatit sistemi arsimor qytetarët kosovarë që të bëjnë dallimin ndërmjet thënieve të vërteta dhe të rreme online?

Burimi: Anketa e ekspertëve nga D+

Shkalla: 1/5 – Shumë dobët/ Dobët/ Pranueshëm/ Mirë/ Shumë mirë

Pyetja e dytë: Rezultati i vendit sipas Freedom House

Burimi: Freedom House 2021⁶¹

Shkalla: 0/100

Pyetja e tretë: Rezultati për lexim në vlerësimin PISA

Burimi: Rezultati për lexim në PISA 2018⁶²

Shkalla: 0/600

Pyetja e katërt: Rezultati për lexim në vlerësimin PISA

Rezultati për shkencë në PISA 2018

Shkalla: 0/600

Pyetja e pestë: Rezultati për matematikë në vlerësimin PISA

Burimi: Rezultati për matematikë në PISA 2018

Shkalla: 0/600

Pyetja e gjashtë: Popullsia e vendit me diplomë universitare

Burimi: Regjistrimi i popullsisë së Kosovës 2011⁶³

Shkalla: Shkalla origjinale 0/600 – Rishkallëzuar në vlerën maksimale të vendit për vitin 2014 (Koreja e Jugut – 86%)

Pyetja e shtatë: Besimi te të tjerët (zëvendësuar me “sa u besoni njerëzve në lagjen tuaj?”)

Burimi: Wollcome Global Monitor 2020⁶⁴

Shkalla: 0/100

Pyetja e tetë: Niveli i E-Pjesëmarrjes në mesin e popullsisë kosovare⁶⁵

Burimi: Indeksi i E-Pjesëmarrjes i Kombeve të Bashkuara – Zëvendësuar me vlerën mesatare të shteteve fqinje: Mali i Zi, Serbia, Shqipëria, Maqedonia e Veriut, Serbia

Shkalla: Shkalla origjinale 0/1 – Rishkallëzuar në 0/100

61 <https://freedomhouse.org/country/kosovo/freedom-world/2022>

62 https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_KSV.pdf

63 <http://esk.rks-gov.net/rekos2011/?cid=192>

64 <https://wellcome.org/reports/wellcome-global-monitor-covid-19/2020>

65 <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/About/Overview/E-Participation-Index>

Kontrollet e anketës

Arsimi: Sa vite shkollë ju deshën për të diplomuar?

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1/10 – Pa shkollë/ Disa vite të shkollës fillore/ Shkolla fillore/ Disa

vite të shkollës së mesme/ Shkolla e mesme/ Student/ Fakultet/ Master/ Doktoratë

Mosha: Variabli i grup-moshës

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1/6 – 18-24, 25-34, 35-44, 45-54, 55-64, 65+

Gjinia: Variabli i gjinisë binare

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1/2 – Mashkull/Femër

Përkatësia etnike: Kategoritë e rikoduara të përkatësisë etnike

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1/3 – Shqiptar/Serb/Tjetër

Rajoni: Rajonet e vendit

Burimi: Sondazhi i Vendit në Kosovë nga NDI

Shkalla: 1 – Prishtina, 2 – Mitrovica, 3 – Prizreni, 4 – Peja, 5 – Ferizaj, 6 – Gjakova, 7 –

Gjilani

ANEKSI IV

Lista e intervistave me ekspertët⁶⁶

- 1 Abit Hoxha, Universiteti i Agderit në Norvegji
- 2 Blerim Rexha, Universiteti i Prishtinës
- 3 Dren Gërguri, Universiteti i Prishtinës
- 4 Demush Shasha, Instituti Epik
- 5 Ehat Miftaraj, Instituti i Kosovës për Drejtësi
- 6 Getoarbë Mulliqi, Asociacioni i Gazetarëve të Kosovës
- 7 Fitim Gashi, gazetar
- 8 Jovana Radosavljevic, Iniciativa e Re Shoqërore
- 9 Kreshnik Gashi, verifikues i fakteve dhe redaktor në Kallxo.com
- 10 Lulzim Peci, KIPRED
- 11 Rezarta Delibashzade Krasniqi, Demokraci për Zhvillim
- 12 Shpat Balaj, Qendra Kosovare për Studime të Sigurisë
- 13 Shkëlzen Osmani, verifikues i fakteve
- 14 Visar Ymeri, Instituti “Musine Kokolari” për Politika Sociale

⁶⁶ Ekspertët e intervistuar sipas radhës së alfabetit

This report has been published by the Democracy Plus Institute (D+) as part of the project "Vulnerability Index of Disinformation", which is supported by the National Democratic Institute - NDI and the United States Agency for International Development - USAID. The content of this report belongs to the Democracy Plus Institute and does not necessarily reflect the position of NDI and USAID.

USAID
NGA POPULLI AMERIKAN
OD AMERIČKOG NARODA

